

METODIKA PRO PRÁCI S PŘÍBUZENSKÝMI PĚSTOUNSKÝMI RODINAMI ZE SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH LOKALIT

PŘÍBUZENSKÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE
V RODINÁCH
OHROŽENÝCH SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM

METODIKA PRO PRÁCI S PŘÍBUZENSKÝMI PĚSTOUNSKÝMI RODINAMI ZE SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH LOKALIT

PŘÍBUZENSKÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE V RODINÁCH OHROŽENÝCH SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM

Brno 2019

Tento materiál vznikl jako výstup projektu Doma s rodinou, který realizoval IQ Roma servis, z.s. v partnerské spolupráci s organizací DROM, romské středisko, za spolupráce a finanční podpory Nadace Sirius.

AUTOŘI

Pamela Marková, Marcela Klimparová, Sabina Maňková
Na metodice se dále podílel Pavel Šitavanc

GRAFICKÉ ZPRACOVÁNÍ

Veronika Štiglerová

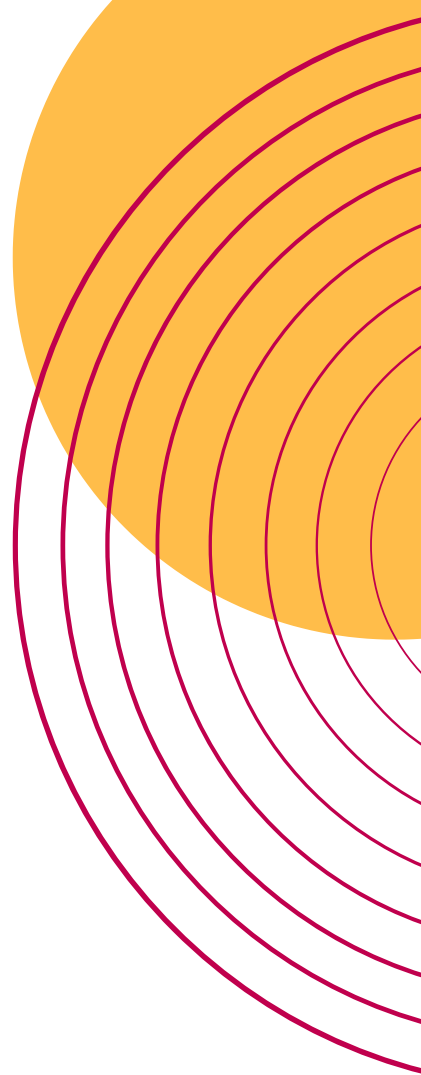
KOREKTURA

Zuzana Siváková

PODĚKOVÁNÍ

Děkujeme:

- Nadaci Sirius za finanční podporu, cenné rady a trpělivost;
- FSS MU v Brně za provedení výzkumu;
- respondentům výzkumu za ochotu otevřít se, sdílet svoji zkušenost a zúčastnit se výzkumu;
- účastníkům pracovních skupin za jejich aktivní zapojení, konkrétně:
Kanceláři veřejného ochránce práv, pracovníkům MMB OSPOD referátu NRP, MMB referátu sociálního začleňování, pracovníkům OSPOD: Brno - Maloměřice a Obřany, Brno-střed, Brno-sever, doprovázejícím organizacím Trialog, Triada, SOS vesničky, Sdružení pěstounských rodin, Skleněnka, Centru pro rodinu a sociální péči Brno a Hodonín, agentuře Sociofaktor, Zdeňkovi Papouškovi.

OBSAH

ÚVOD.....	1
KAPITOLA I. Cíle a výchozí zdroje pro vznik metodiky.....	2
1. Cíle metodiky	2
2. Kontext vzniku metodiky.....	2
KAPITOLA II. Vymezení pojmů.....	4
KAPITOLA III. Specifika práce s příbuzenskými pěstounskými rodinami ze sociálně vyloučených lokalit.....	10
1. Vymezení cílové skupiny.....	10
2. Faktory ovlivňující práci s cílovou skupinou.....	12
3. Jaké jsou potřeby rodin?.....	17
KAPITOLA IV. Základní principy práce s příbuzenskými pěstounskými rodinami ze sociálně vyloučených lokalit.....	18
KAPITOLA V. Podpora rodin s dětmi mimo péči rodičů v jednotlivých fázích procesu náhradní rodinné péče.....	21
5.1. Zájem příbuzných o svěření dítěte do pěstounské péče.....	21
5.2 Proces doprovázení rodin ze SVL.....	30
5.2.1 Začátek spolupráce s pěstounskou rodinou.....	30
5.2.2 Průběh spolupráce s pěstounskou rodinou v rámci dohody o výkonu pěstounské péče.....	34
5.3 Ukončení příbuzenské pěstounské péče.....	56
KAPITOLA VI. Závěrečná doporučení.....	64
ZÁVĚR.....	66
POUŽITÉ ZKRATKY.....	67
POUŽITÉ ZDROJE.....	68

V období let 2012 a 2013 došlo ke změně právní úpravy, která měla přímý dopad na náhradní rodinnou péči, tedy i na příbuzenské pěstouny. Konkrétně se jedná o zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Legislativa umožnila v některých rodinách změnu formy péče o děti a nové nastavení institutu pěstounské péče. Pro mnoho rodin to znamenalo řadu změn, vedle finanční podpory také nové povinnosti a větší kontrolu ze strany státu. Od zmíněných novel uplynulo několik let a v mnoha směrech došlo nejen k odlišnému nazírání na rodiny pečující o děti ze širší rodiny a k odlišnému posuzování rodin a dětí, které by mohly mít na pěstounskou péči nárok, ale vyvíjelo se také samotné doprovázení této formy pěstounské péče, které je základem předkládané metodiky.

Metodika se věnuje zejména doprovázení příbuzenských pěstounských rodin žijících v sociálně vyloučených lokalitách, neboť na základě dlouholeté praxe vnímáme, že doprovázení těchto rodin má svá specifika. Tato specifika jsou dána jednak prostředím, ve kterém rodiny žijí, a v případě romských rodin, také etnickou příslušností. Domníváme se, že si práce s těmito rodinami zaslouží zvláštní pozornost, a to již od samotného počátku vzniku složité životní situace, tedy v době, kdy se zvažuje svěření dítěte do příbuzenské pěstounské péče, v době trvání příbuzenské pěstounské péče, i při jejím ukončení nebo zvažování jejího ukončení.

CÍLE A VÝCHOZÍ ZDROJE PRO VZNIK METODIKY

1. Cíle metodiky

Cílem této metodiky je přiblížit specifika doprovázení v rámci příbuzenské pěstounské péče u rodin žijících v SVL [1] se zaměřením na jednotlivé fáze procesu doprovázení a na spolupráci důležitých aktérů, kteří do tohoto procesu vstupují. Primárně je tedy určena všem pracovníkům doprovázejících organizací a pracovníkům sociálně právní ochrany dětí, zejména těm, kteří s touto cílovou skupinou pěstounských rodin pracují. Sekundárně je určena příbuzenským pěstounům samotným (metodika si klade za cíl mít přímý dopad také na samotné rodiny), terciárně pak dalším zájemcům z řad odborníků, studentů i široké veřejnosti.

2. Kontext vzniku metodiky

Předkládaná metodika je výstupem projektu Doma s rodinou, který realizovala organizace IQ Roma servis, z.s., v letech 2018 – 2020 ve spolupráci s organizací DROM, romské středisko, a za finanční podpory Nadace Sirius. Obě organizace spolupracují dlouhodobě s rodinami ze SVL na území města Brna, včetně rodin s dětmi v náhradní rodinné péči. Cílem tohoto projektu bylo a) otevřít v regionu debatu o příbuzenské pěstounské péči v rodinách ze SVL, zejména v romské komunitě a b) s dalšími zainteresovanými subjekty sdílet v rámci pravidelných setkání zkušenosti, nastavit efektivněji vzájemnou spolupráci a identifikovat specifika doprovázení příbuzenských pěstounských rodin ze SVL.

Při síťování vhodných odborníků se ukázalo, že tyto základní cíle není možné naplnit bez hlasu samotných rodin. Z tohoto důvodu byla do projektu zařazena také analýza potřeb samotných rodin z pozice osob pečujících. Z vytvořené analýzy mimo jiné vyplynulo, že značně problematický je pro rodiny již samotný proces rozhodování o vhodné formě pěstounské péče a že již zde dochází k mnoha situacím, které rodinu přímo i nepřímo ohrožují a mohou ovlivnit úspěšné setrvání dítěte v rodině.

[1] Všechny zkratky se nachází v přehledu zkratek na str. 67 v závěru dokumentu

Na základě i těchto poznatků se metodika snaží komplexně zachytit práci s rodinami v různých fázích procesu svěřování dítěte do vhodné péče, včetně fází prvotních, tedy od zájmu příbuzných o svěření dítěte do náhradní rodinné péče, přes schválení svěřování dítěte do pěstounské péče soudem, průběh doprovázení až po ukončení pěstounské péče.

Hlavními zdroji, ze kterých tato metodika čerpá, jsou zkušenosti organizace IQ Roma servis (nositele projektu) a zkušenosti partnerské organizace DROM, romské středisko, dále výstupy z pracovních skupin projektu Doma s rodinou, osobní konzultace s odborníky a v neposlední řadě již zmíněná analýza potřeb příbuzenských pěstounů ze sociálně vyloučených lokalit žijících na území města Brna, kterou vytvořila Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně na základě rozhovorů s rodinami ze SVL s dětmi v náhradní rodinné péči (v péči jiné osoby a v pěstounské/poručnické péči).[2] Součástí metodiky je také dokument zaměřený na právní kontext náhradní rodinné péče.[3]

[2] Analýza potřeb rodin ze sociálně znevýhodněných lokalit s dětmi v náhradní rodinné péči, 2018, MU FSS Brno. Dostupné na: <http://www.iqrs.cz/cs/knihovna/analyza-potreb-rodin-ze-socialne-vyloucenych-lokalit-s-detmi-v-nahradni-rodinne-peci>

[3] Šitavanc Pavel, Otázky náhradní rodinné péče v právním kontextu, Brno 2019, Dostupné na: <http://www.iqrs.cz/cs/knihovna/otazky-nahradni-rodinne-pace-v-pravnim-kontextu>

VYMEZENÍ POJMŮ

Na počátku je třeba se podrobněji věnovat vymezení jednotlivých pojmů, které jsou v metodice dále používány.

Ohrožení sociálním vyloučením/sociální vyloučení

Sociální vyloučení je stav, kdy je lidem omezen přístup ke zdrojům, které jsou potřebné pro účast na sociálním, ekonomickém, politickém a občanském životě společnosti. Jsou odštěpeni zejména od institucí a služeb, sociálních sítí a rozvojových příležitostí, které má k dispozici většinová společnost.

Sociálně vyloučená lokalita[4]

Sociálně vyloučená lokalita je lokalita, ve které bydlí lidé sociálně vyloučení, kteří zde čelí celému komplexu problémů, jako jsou nezaměstnanost, chudoba, diskriminace, nízká kvalifikace, nízké příjmy, špatná kvalita bydlení, špatný zdravotní stav či rozpad rodiny. Vzájemná a provázaná kombinace těchto problémů pak vytváří bludný kruh, ze kterého je pro osoby v podmínkách sociálního vyloučení obtížné až nemožné se vymanit. Označení se může vztahovat pouze na konkrétní dům (např. ubytovnu) či městskou část. V kontextu naší metodiky budeme popisovat doprovázení rodin, které v SVL buď bydlí přímo, bydlí zde jejich širší rodina, nebo rodina v této lokalitě dříve bydlela.

Rodiny se potýkají zejména s nevyhovujícím bydlením, které má často velice nestabilní charakter, se značně proměnlivou finanční situací, popř. zadlužením, s nezaměstnaností, s výskytem sociálně nežádoucích a patologických jevů (závislosti, trestná činnost,...), diskriminací a ztíženým přístupem ke vzdělání pro děti (segregované školství). Pro spolupráci je podstatná také uzavřenost přirozených sociálních sítí těchto rodin, které jsou omezeny hlavně na rodinu a komunitu, ve které žijí, a také malá důvěra k institucím.

[4] Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR, 2015, dostupné na: http://bit.ly/Analyza_socialne_vyloucenych_lokalit
Sociálně vyloučené lokality z pohledu sociodemografických ukazatelů, dostupné na: http://bit.ly/SVL_sociodemografie

Dítě žijící v sociálním vyloučení

Život dětí v SVL se odvíjí odlišně od života jejich vrstevníků ve většinové společnosti. Mnoho problémů, které řeší dospělí, na tyto děti přímo či nepřímo dopadá, ať se jedná o problémy s bydlením, financemi, vzděláváním, péčí o zdraví atd. Děti žijící v těchto podmínkách mají velmi často omezený životní prostor a ztížený přístup ke kvalitnímu bydlení. Domácnost zpravidla obývá větší počet členů široké rodiny, je nedostatečně vybavená, se zhoršenými hygienickými podmínkami, bez soukromí a vhodných podmínek na školní přípravu. Děti nemají vybavení pro volný čas, možnost internetového spojení, možnost pozvat si kamarády domů, což pro ně znamená ztížený přístup ke kvalitnímu vzdělávání a k celkovému sebezrovoji.

Složitý je pro ně již nástup do školy. Děti mnohdy do té doby nepoznaly jiné prostředí a osoby, než ty z vyloučené lokality, nechodily do mateřské školy a nebyly tak cíleně připravovány na přechod do školy. Děti např. nikdy nedržely tužku, neměly knížku nebo hračku, natož tu, která by je rozvíjela. Tyto děti navíc nejsou dostatečně jazykově vybavené a často mají logopedické potíže. Z toho vyplývá, že jsou již při nástupu do školy oproti jiným žákům znevýhodněné. Poté, když splňují povinnou školní docházku, často nemívají potřebné školní pomůcky, nemohou jezdit se spolužáky na výlety, problematická je jejich domácí příprava, na kterou rodiče nestačí a chybí motivace i jim samotným. Špatné známky, poznámky za zapomínání i za nevhodné chování mají za důsledek, že dítě nezapadá mezi spolužáky a je odmítáno. Jeho obranou je často nevhodné chování ke spolužákům i učitelům, slovní i fyzické napadání. Tyto děti představují problém pro učitele, stále musí s nimi „něco řešit“. Tato nepohoda a vyloučení ve škole s sebou nesou nechuť chodit do školy, kterou rodiče nějak zásadně neřeší, a důsledkem je vysoká absence. Sociální vyloučení je takto stále prohlubováno.

Ohrožené dítě

Dítě, které nemá uspokojeny základní potřeby - biologické, psychické, emocionální, sociální a duchovní nebo mu hrozí nenaplnění jejich základních potřeb biologických, psychických, emocionálních, sociálních a duchovních (potřeba stimulace, řádu, lásky, bezpečí, sociálního a společenského uznání, otevřené, sdílené budoucnosti). (...). Dítě v NRP je ohroženým dítětem a má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem (viz článek 20 Úmluvy o právech dítěte).

Rodina

V textu označuje pěstouna/y a dítě/děti. V případě odkazu na širší rodinu bude informace uvedena.

Mezigenerační (transgenerační) přenos

Označení pro transfer určitého traumatu či jevu na jedince, který sám danou událost nezažil, přenos mezi generacemi jedné rodiny.

Etnická identita

Určení statutu člena určitého etnika (může jít o sebe-identifikaci či o identifikaci zvenku, členy jiného etnika). Etnická identita je definována jako vyjádření etnicity.

Romská identita

Identifikace jednotlivce s romskou etnicitou.

Romství

Vlastnost představitele romského etnika. „Charakterizující je znalost některého z dialektů romštiny či romského etnolektu češtiny či jiného evropského jazyka, kulturní návyky, znalost rodinných (rodových) tradic, uspořádání a hierarchie rodiny a rodu, uznávané a odmítané hodnoty, specifická rodinná výchova a rodinné vzdělávání, systém odměn a trestů, způsob komunikace, způsob orientace v prostoru a čase, vztah k okolí, věcem, k přírodě, k lidem –vlastním i cizím, stereotypy vnímání, posuzování a jednání, předsudky, pověry i víra“.[5]

Náhradní rodinná péče

Svěření dítěte do péče jiné osoby než rodiče k zajištění výkonu osobní péče o dítě v případech, kdy rodiče nemohou nebo nechtějí sami osobní péči vykonávat. V tomto smyslu se za náhradní péči považuje a)

- b) pěstounská péče,
- c) poručenství v případě osobní péče poručníka o dítě,
- d) opatrovnictví v případě osobní péče opatrovníka o dítě.

Nezprostředkovaná péče

Tento pojem je zastřešujícím pojmem pro tyto formy péče: péče jiné osoby (péče 3. osoby), příbuzenská pěstounská péče (PPP), poručenství v případě osobní péče poručníka o dítě.

Zprostředkovaná péče

Tento pojem je používán v případech, kdy rodina/jednotlivec pečuje o nepříbuzné („cizí“) dítě, a to v těchto formách péče: pěstounská péče na přechodnou dobu (PPPD), dlouhodobá pěstounská péče.

[5] Jakoubek, M., Hirt, T (ed.): Romové: Kulturologické etudy. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o. 2004, s. 191.

Péče jiné osoby (než rodiče) / péče 3. osoby

O dítě pečuje příbuzný či osoba blízká dítěti. Na osoby pečující se nevztahují práva a povinnosti jako v případě pěstounské péče. Rodiny mohou využívat službu SAS.

Pěstounská péče

Jedná se o státem podporovanou formu náhradní rodinné péče, při které pěstoun o dítě osobně pečuje a je zodpovědný za jeho výchovu. Státem garantovaná forma péče o děti, o něž se jejich rodiče nemohou, nechtějí nebo neumějí starat.[6]

Příbuzenská pěstounská péče

O dítě v rámci pěstounské péče pečuje příbuzný, nejčastěji prarodič/e, tety či strýcové, sourozenci, příp. širší rodina. Zákonnými zástupci zůstávají rodiče dítěte, pravomoci pěstouna jsou vymezeny na základě rozhodnutí soudu.

Poručnictví v případě osobní péče poručníka o dítě

V případech, kdy rodiče nejsou zákonnými zástupci, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti či zemřeli. Povinnosti a práva pečujících osob jsou stejná jako u příbuzenské pěstounské péče.

Pečující osoba

Jedná se o osobu, která vykonává přímou péči o dítě. V metodice je touto osobou příbuzný dítěte.

Doprovázející organizace

Nejčastěji nezisková organizace (v některých případech OSPOD NRP), která prostřednictvím svých zaměstnanců s pěstounem a svěřeným dítětem spolupracuje v rámci dohody o výkonu pěstounské péče.

Doprovázení v rámci pěstounské péče

Doprovázení je souhrn cílených aktivit, které směřují k podpoře pěstounské péče tak, aby byla péče pěstounů posilována a podporována v každodenním životě. Vzhledem k zákonnému vymezení doprovázení je zřejmé, že se v něm snoubí dva (z pohledu sociální práce často diskutované a mnohdy protichůdně nahlížené) přístupy, kterými je podpora a pomoc na jedné straně, a kontrola a dohled na straně druhé.[7]

Spolupráce s rodinami v rámci doprovázení přináší mnoho specifik, kterými se odlišuje od poskytování podpory například v sociálních službách. Odlišnosti lze hledat už v samotném základu doprovázení,

[6] Sobotková I., Očenášková V., Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli. Trendy vs. zkušenosti. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2013.

[7] Praktický průvodce doprovázením pěstounské péče, Praha 2015. Dostupné na: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/prakticky_pruvodce.pdf

kdy se jedná o dlouhodobý vztah a kdy je také kladen větší nárok na kontrolu klienta. Je zde nezbytná multidisciplinarita, znalost systému péče o dítě, znalost vlastních kompetencí. Je odlišně upravena mlčenlivost apod. (etické principy doprovázení).[8]

Klíčový pracovník

Pracovník doprovázející organizace (příp. OSPOD NRP), který s rodinou přímo spolupracuje v rámci dohody o výkonu pěstounské péče.

Sociálně-aktivizační služba pro rodiny s dětmi

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi jsou terénní, popřípadě ambulantní služby poskytované rodině s dítětem, u kterého je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě krizové sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat a u kterého existují další rizika ohrožení jeho vývoje.

Obsahuje tyto základní činnosti:

- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- sociálně terapeutické činnosti,
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.[9]

Sanace rodiny

Úzká a kvalitně koordinovaná spolupráce odborníků ze sociálněprávní ochrany, sociálních služeb a dalších institucí (například mateřská, základní škola, pediatr) s rodinou a dítětem, které je ohrožené na sociálním, biologickém/zdravotním a/nebo psychologickém vývoji.[10]

Orgán sociálně-právní ochrany dítěte (OSPOD)

Dle § 19 odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí je jeho povinností sledovat vývoj dítěte svěřeného do výchovy jiné osoby, navštěvovat rodinu, kde dítě žije, nejméně jednou za 6 měsíců (v prvním půlroce péče jednou za tři měsíce), je odpovědný za zpracování individuálního plánu ochrany dítěte, vede spisovou dokumentaci dítěte atd.[11]

Orgán sociálně-právní ochrany příslušný k pěstounské rodině (OSPOD NRP)

Vykonává agendu sociálně-právní ochrany dětí v oblasti náhradní rodinné péče. V některých případech se tyto role soustřeďují u jednoho subjektu (např. pokud je obecní úřad obce s rozšířenou působností příslušný k dítěti i pěstounům, s nimiž má navíc uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče).

[8] Etické otázky doprovázení v náhradní rodinné péči, Praha 2018. Dostupné na: https://www.ditearodina.cz/images/Etick%C3%A9_ot%C3%A1zky_doprov%C3%A1zen%C3%AD_v_n%C3%A1hradn%C3%AD_rodinn%C3%A9_p%C3%A9%C4%8Di.pdf [7] Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, dostupný např. na [Zákony pro lidi.cz](http://www.zakonyprolidi.cz)

[9] Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 65

[10] Blíže viz např. <http://bit.ly/sanacedetem>

[11] Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 65

Kurátor pro děti a mládež

Práce kurátora je zaměřena na děti vyžadující zvýšenou pozornost a je založena na bezprostředním kontaktu a spolupráci s dítětem, s jeho rodinou a se spolupracujícími subjekty. Jeho povinností je sledovat nepříznivé vlivy působící na děti, zjišťovat příčiny jejich vzniku a činit opatření k jejich snížení.[12]

Předběžné opatření

Předběžné opatření slouží k ochraně práv dítěte a zajištění jeho bezpečí. Používá se pouze ve výjimečných případech, kdy je ohrožen zejména život a zdraví dítěte. Předběžné opatření má omezenou platnost. Toto předběžné opatření může podat jakákoliv fyzická osoba, která má k podání předběžného opatření důvody.

Případová konference

Plánované, koordinované a pevně strukturované pracovní setkání rodičů/dítěte a odborníků, kteří pracují, pracovali nebo budou pracovat s ohroženým dítětem, jeho rodiči, příp. i s členy širší rodiny s cílem vytvořit akční plán.

Interaktivní případová konference

Přístup, kdy rodina, dítě a odborníci hledají společně řešení obtížné situace. Vychází z dnes již běžně využívaných případových konferencí, ale rozšiřuje je o přítomnost dítěte jako rovnocenného účastníka.

Rodinná konference

Setkání rodiny, blízkých, příbuzných, ale třeba i přátel, jehož cílem je se společně dobrat toho nejlepšího řešení situace dítěte nebo rodiny. Rodinnou konferenci pomáhá rodině organizovat nezávislý a nestranný koordinátor.

Poruchy attachmentu

Poruchy ve vytváření citového pouta. Toto citové pouto se stává tzv. bezpečnou základnou, ze které dítě zkoumá okolní svět a ke které se uchýlí vždy, když pocítí nejistotu nebo strach. Pokud však osoba, která o dítě pečuje, není schopna poskytnout dítěti svou fyzickou a psychickou blízkost, není ve svém chování konzistentní či dítě dokonce psychicky či fyzicky ohrožuje, dítě si vytvoří zcela odlišný, negativní, obraz lidí i celého okolního světa, což má zcela zásadní dopad na jeho další vývoj.[13]

[12] Blíže viz např. Metodická příručka pro děti a mládež, MPSV Praha, 2016. Dostupné na: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/metodicka_prirucka_pro_kuratoty_pro_deti_a_mladez.pdf

[13] Blíže viz např. <http://www.pravonadetstvi.cz/odbornici/attachment/>

SPECIFIKA PRÁCE S PŘÍBUZENSKÝMI PĚSTOUNSKÝMI RODINAMI ZE SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH LOKALIT

1. VYMEZENÍ CÍLOVÉ SKUPINY

Sekundární cílovou skupinou metodiky jsou převážně příbuzenské [14] pěstounské rodiny (zejména romské)[15] žijící na území města Brna v prostředí SVL. Nejčastějšími pečujícími osobami v těchto rodinách jsou prarodiče, (pra) tety, (pra) strýcové a sourozenci. Vedle pěstounské péče se vyskytuje často v rámci jedné rodiny také péče o děti svěřené do péče jiné osoby.

Za cílovou skupinu je považována primárně příbuzenská pěstounská rodina, v centru zájmu je však především dítě žijící v rodině mimo péči rodičů. Náhradní rodinná péče je jedním z rizikových faktorů, kdy na dítě mohou působit negativní vlivy, a dítě v těchto podmínkách je tak možné považovat za ohrožené.

Nejčastější důvody absence péče rodičů u dětí:

- výkon trestu obou/jednoho z rodičů,
- nízký věk rodičů při narození potomka, nezralost rodičů,
- chybějící kompetence rodičů v péči o dítě,
- závislosti/onemocnění,
- nezájem rodičů,
- samoživitel/ka nezvládá péči o více dětí,
- úmrtí/tragédie v rodině,
- úmrtí/odchod jednoho z partnerů, které vede k tomu, že druhý partner situaci nezvládá a děti opouští.

[14] Pojem příbuzný je používán i v případě širších rodinných vazeb, např. v situaci, kdy je pěstounem partner příbuzného.

[15] V případě rodin je však časté, že se jedná o rodiny se členy romskými a neromskými. Např. když pouze jeden rodič je Rom, prarodiče jsou neromové aj.

Setrvání dítěte v původní rodině / v péči příbuzných:

POZITIVA:

- Dítě vyrůstá ve svém přirozeném prostředí, je v kontaktu se širší rodinou a se svými kamarády, často také navštěvuje stejnou školu. Pečující osoba zná historii dítěte, nejsou výraznější problémy s vlastní identitou dítěte a jsou budovány vhodné citové vazby.
- Pro dítě z těchto rodin je to v případě selhání péče rodičů vhodnější alternativa než ústavní výchova. U dítěte z romských rodin bývá obtížné nalézt zprostředkovanou pěstounskou péči. Jedním z důvodů je etnicita [16] a obavy z péče o romské děti, početnější sourozenecké skupiny, ale také aktuální nedostatek pěstounů.

RIZIKA:

- Opakování nevhodných vzorců chování ve vztahu k dětem v příbuzenské pěstounské péči;
- Problematické vztahové vazby v rodině;
- Snížené výchovné kompetence pěstounů.

Sociologické i psychologické výzkumy poukázaly na množství rozmanitých mechanismů reprodukce sociálního statusu, které hrají významnou roli při vzniku sociální patologie. Ačkoliv individuální životní dráhy jsou různorodé, riziko selhání rodičů je obvykle součástí širšího problému souvisejícího s fenomény kultury chudoby, sociálního vyloučení celých komunit a lokalit.[17]

[16] Analýza situace příbuzenské pěstounské péče 2017, Institut projektového řízení, str. 46 dostupné na: <http://www.pravonadetstvi.cz/dokumenty/ostatni-dokumenty/>

[17] Analýza potřeb rodin ze sociálně znevýhodněných lokalit s dětmi v náhradní rodinné péči, 2018, MU FSS, Brno, s. 9. Dostupné na: <http://www.iqrs.cz/cs/knihovna/analiza-potreby-rodin-ze-socialne-vyloucenych-lokalit-s-detmi-v-nahradni-rodinne-peci>

2. FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ PRÁCI S CÍLOVOU SKUPINOU

Práce s danou cílovou skupinou v rámci doprovázení má svá specifika v mnoha oblastech a ovlivňují ji zejména tyto faktory:

Vztahy s vnějším okolím

- vztahy s majoritou - nedůvěra k okolnímu prostředí a institucím,
- předsudky vůči cílové skupině obecně,
- domněnka zneužívání pěstounské péče cílovou skupinou,

Diskriminace

- nerovné šance v oblasti bydlení, zaměstnání, vzdělávání aj.

Dynamické chování, spontánní chování, intenzivní verbalizace.

Vztahy a vazby v primární i širší rodině / časté rodinné situace

- péči o dítě / děti přebírají další členové rodiny, nejčastěji prarodiče,
- vícečlenné nukleární rodiny, matka samoživitelka s více dětmi (o část dětí pečují jiní příbuzní),
- obavy matky vymáhat po otci dětí výživné/nemožnost vymáhat výživné (není znám pobyt otce zapsaného v rodném listu),
- významná role starších generací v rodině (mají „poslední slovo“), výrazná rodinná solidarita,
- vzájemné postavení a pozice muže a ženy v rodině – ostré vymezení rolí, výraznější odsouzení matky ze strany blízkého okolí v případě opuštění dětí oproti otci,
- zkušenosti (nejčastěji matky a dětí) s domácím násilím,
- chybí otcovství v rodném listu / uveden jiný otec (fiktivní otec jiné národnosti),
- přechod vyživovací povinnosti na prarodiče, uplatňování nároku dítěte vůči jeho rodičům (zvýšení výživného, vymáhání výživného apod.) a s tím spojené obavy.

Historie – „anamnéza“ rodiny

- transgenerační (mezigenerační přenos),
- často se objevující ústavní výchova v minulosti u pečujících osob či u dalších členů rodiny,
- narušené vztahové vazby,
- nezpracované selhání pěstouna při výchově vlastních dětí - výčitky,
- vlastní rodičovská nezralost (brzké těhotenství /mateřství).

Historie – „anamnéza“ dítěte

- zkušenost s ústavní výchovou/diagnostickými ústavami/středisky výchovné péče,
- danosti z vlastní rodiny (prostředí, výchova aj.) – mezigenerační přenosy,
- opakovaná zkušenost se zklamáním ze strany rodičů/ztrátou rodiče, kdy rodič v domácnosti chvíli funguje, ale opakovaně a nečekaně dítě opouští (nový výkon trestu, návrat k původnímu způsobu života, založení nové rodiny a odchod z domácnosti od dítěte),
- nesplněné sliby ze strany rodiče,
- zklamání dítěte z aktuální situace rodiče – chování rodiče je pro dítě nepříjemné, stydí se za něj před svým okolím, např. viditelná závislost rodiče, fyzické a psychické následky závislosti,
- „rodič/e jsou v kontaktu s dítětem, ale osobně nepečují, zasahují do výchovy, nemají však vytvořené základní podmínky pro péči o dítě a střídavě přebývají v domácnosti pěstouna.

Pečující osoba

- prarodič – vyšší věkový rozdíl (mezigenerační rozdíl), bariéry ve více oblastech - gramotnost (např. dále také finanční, internetová aj.), neznalost sociálních sítí aj.,
- míra finančního zajištění prarodičů (před-důchodový věk, není nárok na důchod, nízký důchod, současně velmi snížené šance návratu na trh práce),
- kolize rolí – prarodič/rodič - přístup k dětem o které pečuje,
- situace, kdy má pečující osoba/pěstoun vlastní děti,
- selhání při předchozí výchově a následné výčitky,
- obavy z poškození blízkých osob (např. rodiče) - menší otevřenost, zamlčování či zkreslování informací,
- kolize vnímání pěstounské péče pěstounem v pochopení potřeby udržovat vztahy dítěte s rodiči,
- narušený vztah pečujících osob k rodičům dítěte,
- materiální a finanční podpora rodiče dítěte pěstounem.

Vazby na blízké okolí /širší rodinné vztahy

- dítě je v úzkém kontaktu se širším okolím, širší okruh lidí má o něm a jeho rodičích podrobné informace,
- dítě se setkává v okolí se svými rodiči, kteří o něj nepečují a nejeví o něj zájem (např. důvod závislosti aj.).

Postoj/přístup rodiny k dítěti

- dítě v rodině je často považované za ublížené, je mu třeba vše vynahradit, opečovávat ho (následkem je nízká míra frustrační tolerance dítěte),

- dítě není vedeno k vlastní zodpovědnosti, vše je mu omlouváno; volná výchova dětí, nejsou nastaveny hranice ve výchově
- neřeší se aktivně volný čas dětí,
- omezená dostupnost „běžných“ kroužků,
- častější využívání nízkoprahových zařízení,
- postoj ke vzdělávání (důraz pouze na dokončení základního vzdělání, chybí motivování k setrvání na návazném studiu - neúspěch na pracovním trhu a nízká kvalifikace),
- přehnané obavy o dítě,
- brzký sexuální život dětí/opakované rodičovství v mladém věku nepovažuje rodina za problematické.

Využívání a dostupnost odborných služeb

- chybí motivace k využívání odborných služeb,
- nejsou známy možnosti využívání odborných služeb,
- nejasná či zkreslená informovanost o roli psychologů/psychoterapeutů/pedagogicko-psychologických poraden,
- nadužívání/zneužívání medikace u dětí,
- zlehčování obtíží dítěte,
- využívání odborných služeb až v krajních / krizových situacích.

Vzdělání / vzdělávací instituce

- význam vzdělání – vzdělání není považováno za důležité, důraz na péči o rodinu a možnost vydělávat ihned po skončení povinné školní docházky,
- nástup do vzdělávací instituce / školní zralost – podcenění přípravy dítěte k nástupu na základní školu a dítě zaostává ve vzdělávací instituci již od počátku,
- segregované školy – v SVL existence škol s převážně romskými dětmi a nižšími nároky na dítě v těchto školách, kdy není dítě plně připraveno na další studium,
- nesegregované školy - jsou obtíže se spádovostí škol[18], romské děti se na nesegregované školy obtížně dostávají a v případě přijetí mohou nastat obtíže i během docházky („jsem zde jediný Rom“),
- praktické školy – docházka na tyto školy může být pro pečující osoby v mnoha směrech jednodušší z důvodu nižších nároků na dítě a pěstouna, častá preference těchto škol,
- navazující studium – rodinám v SVL stačí základní škola, další studium považují za zbytečné.

[18] Situace, kdy je spádovost žáka do konkrétní školy určena bydlištěm. V případě SVL se takřka vždy jedná o segregovanou školu.

Informovanost pěstounů (nakládání s informacemi, porozumění informacím aj.)

- neporozumění institutu pěstounské péče – např. záměna s adopcí,
- časté neporozumění rolím a kompetencím úřadů,
- obtížnější porozumění čtenému textu,
- obtížnější porozumění úřednickému jazyku,
- primární je romský jazyk, obtíže s českým jazykem,
- nízká gramotnost (základní vzdělání, praktická / zvláštní základní škola),
- omezenější přístup k informacím,
- přebírání zkreslených /nesprávných informací z blízkého okolí/z médií.

Dostupnost / kontaktování rodiny

- nestabilní možnost kontaktování – časté změny telefonních čísel aj.

Plánování budoucnosti / dodržování termínů / priority v řešené problematice

- v případě obtíží týkajících se základních životních potřeb neřeší rodina jiné záležitosti, např. v případě hrozící ztráty bydlení je prioritou řešit tuto situaci a nikoliv např. kroužky dítěte,

Existencionální nejistota / faktory ohrožující rodinu

Finance

- nízká finanční gramotnost,
- nízký důchod prarodičů,
- finanční podpora ze strany pěstounů dalších členů rodiny včetně rodičů dítěte.

Bydlení

- nestabilita, časté stěhování,
- nedostupnost bydlení,
- nevhodné bytové podmínky,
- v případě komerčního pronájmu je časté, že rodině není prodloužena nájemní smlouva i v případě plnění všech podmínek daných nájemní smlouvou,
- obtíže s hledáním nového bydlení a dočasné přebývání např. u jiných členů rodiny,
- jedinou možností bydlení se může stát ubytovna.

Zdravotní péče

- otázka dostupnosti - je časté odmítání romských pacientů s odkazem na plnou kapacitu,
- prevence - podceňování a nevyužívání.

Trh práce

- nízká úspěšnost s uplatněním na trhu práce,
- častá práce na černo.

Zadluženost / exekuce

- chybí informovanost, jak řešit tyto situace,
- nedostatečná finanční gramotnost,
- hrozící dluhová past.

Sociální patologie

- závislosti,
- gambling,
- prostituce,
- lichva.

3. JAKÉ JSOU POTŘEBY RODIN?[19]

Z uvedené analýzy vyplývá, že celkový proces svěření dítěte do pěstounské péče je pro rodiny poměrně náročný. Zahrnuje spolupráci s několika institucemi a velké množství nových informací. Rodina řeší současně svoji krizovou situaci a formální záležitosti svěření. Dále je rodina po celou dobu pěstounské péče pod dohledem institucí a vedle péče o dítě řeší i množství dalších záležitostí.

Identifikované potřeby rodin:

- Znalost procesu svěřování dítěte do náhradní rodinné péče a jednotlivých forem
- Celková orientace v problematice
- Získání jasných informací
- Znalost rolí a kompetencí jednotlivých institucí
- Potřeba odborného sociálně-právního poradenství po celou dobu procesu svěřování dítěte do péče
- Potřeba jistoty, která umožní úspěšné setrvání dítěte v rodině
- Podpora spolupráce s odborníky
- Vyslyšení hlasu rodiny

[19] Analýza potřeb rodin ze sociálně znevýhodněných lokalit v náhradní rodinné péči, 2018, IQ Roma servis. Dostupné na: <http://www.iqrs.cz/cs/knihovna/analiza-potreb-rodin-ze-socialne-vyloucenych-lokalit-s-detmi-v-nahradni-rodinne-peci>

ZÁKLADNÍ PRINCIPY PRÁCE S PŘÍBUZENSKÝMI PĚSTOUNSKÝMI RODINAMI ZE SVL

Předpokladem pro úspěšnou spolupráci s příbuzenskými pěstounskými rodinami ze SVL je navázání důvěry mezi KP a rodinou. Navázání důvěry může být v tomto prostředí obtížnější, jelikož prostředí SVL je často spjaté s předsudky a despektem vůči jeho obyvatelům a typická je i nedůvěra vůči pracovníkům přicházejícím z majority. Aby bylo možné uvést tento předpoklad také do praxe, je pro spolupráci velice důležité dodržovat ze strany zapojených odborníků (nejen KP) níže uvedené principy a naplňovat je (dále viz také [20]). V opačném případě může hrozit ztráta důvěry nejen vůči zapojenému odborníku, ale také vůči majoritě obecně a k ještě větší uzavřenosti cílové skupiny.

Lidský a individuální přístup

Pracovník se ke klientovi chová empaticky, aktivně mu naslouchá a z lidského hlediska se snaží porozumět jeho situaci. Individuálně přistupuje ke každému klientovi, s ohledem na jeho situaci a jeho osobnost a hledá společně s ním řešení nastalé situace. Je respektována jedinečnost každého člověka. Dítě a rodina je rozvíjena na základě jejich individuálních potřeb, možností a zájmů. Rodině je podpora poskytována „na míru“.

Respekt

Je respektována svébytnost, svobodná vůle a rozhodování dítěte a rodiny. Je respektováno soukromí dítěte a rodiny. Respekt k rodině jako celku – práce s rodinným kontextem. Respektování požadavků klienta, jeho právo na rozhodování o sobě.

Partnerství

Rodina je vnímána jako důležitý partner, který se aktivně podílí na řešení problematice a je do spolupráce zapojována v nejvyšší možné míře. Pracovník při práci s klientem respektuje názory a rozhodnutí klienta. Pracovník a rodina jsou partnery při spolupráci. Vždy je vyžadována aktivní spoluúčast klienta při řešení nastalých situací. Pracovník vede rodinu k uvědomění si vlastní odpovědnosti. Pracovník nevystupuje v roli experta, respektuje klienta jako

[20] Etický kodex sociálního pracovníka České republiky, dostupné na: http://bit.ly/eticky_kodex_soc_pracovnika; Etické otázky doprovázení v náhradní rodinné péči, Praha 2018. Dostupné na: https://www.ditearodina.cz/images/Etick%C3%A9_ot%C3%A1zky_doprov%C3%A1zen%C3%AD_v_n%C3%A1hradn%C3%AD_rodin%C3%A9_p%C3%A9%C4%8Di.pdf

svébytnou osobu, která je schopna řídit svůj život a nezasahuje do života klienta dle vlastních nastavených životních hodnot. Pokud rodina není ztotožněna s navrhovanými řešeními či s nimi přímo nesouhlasí a pouze plní „zadané“ úkoly, výsledek spolupráce nebývá přínosný.

Transparentnost

Při spolupráci s rodinami dochází k multidisciplinární spolupráci odborníků a je potřeba, aby rodina dostávala o této spolupráci veškeré informace a nedocházelo k případným nedorozuměním např. v případě předávání informací mezi odborníky a KP. Rodina rozumí spolupráci s KP a je informována o jeho krocích.

Diskrétnost

KP nakládá s informacemi od rodiny diskrétně a zachovává mlčenlivost. Při spolupráci je rodina upozorněna na oznamovací povinnost pracovníka v případě ohrožení dítěte. KP respektuje klientovo právo na soukromí. Do bydliště klienta pracovník vstupuje pouze se souhlasem klienta a na základě předchozí dohody.

Profesionalita / kvalita

Služby doprovázení jsou poskytované na maximálně možné kvalifikační úrovni. KP jedná s rodinou vždy profesionálně, odborně, zodpovědně. Poskytuje kvalitní poradenství. Pracovník dbá na to, aby se dále profesně rozvíjel a mohl nadále poskytovat služby v požadované kvalitě. KP využívá možnosti intervize a supervize.

Spolehlivost

KP dodržuje domluvy s rodinou, na sjednané schůzky dochází včas a rodina i dítě ví, jak, kdy a kde je možné pracovníka zkontaktovat.

Znalost rodiny a prostředí rodin

KP je informován v co největší míře o situaci rodiny a orientuje se v rodinné historii. Vždy jedná s ohledem na tyto informace. V případě potřeby si informace zjišťuje i z jiných zdrojů, primárně však od rodiny. Informace z jiných zdrojů zjišťuje pouze se souhlasem rodiny.

Individuální plánování

Individuální plánování vychází z potřeb a cílů dítěte a rodiny, KP pomáhá rodině tyto potřeby a cíle nejen naplňovat, ale často také nejdříve formulovat. Individuální plánování je s rodinou pravidelně reflektováno.

Podpora dítěte a rodiny v jejich sociálním prostředí

Klíčový pracovník se pravidelně setkává s dítětem a rodinou v jejich sociálním prostředí a zohledňuje případná specifika prostředí, která mohou mít na dítě a rodinu vliv.

Jednání v nejlepším zájmu dítěte

KP při spolupráci s rodinou vyhodnocuje, jaký je nejlepší zájem dítěte, a snaží se tak vždy jednat. Tento princip je sdělován rodině na počátku spolupráce s cílem motivovat pěstouny, aby byl i pro ně prioritní zájem dítěte, zohledňovali a respektovali jeho zájem, i při výkonu obvyklých každodenních činností a rozhodnutí. Opětovně zde platí, že KP nevnučuje klientovi své vlastní životní hodnoty - v daném případě týkající se výchovy dítěte. KP by měl důvěřovat pěstounovi, že zná dítě nejlépe, zná i jeho rodiče, proto není žádoucí, aby KP přesvědčoval pěstouna, že se dítě musí za každou cenu s rodičem stýkat, pokud pěstoun ví, že to není v nejlepším zájmu dítěte právě s ohledem na znalost rodinné situace rodiče dítěte.

Informovanost, srozumitelnost

Rodině jsou poskytovány ověřené a pravdivé informace, a to jasnou a srozumitelnou formou zohledňující případné specifické potřeby. KP během spolupráce sděluje rodině veškeré dostupné informace ke všem řešeným záležitostem, případně pomáhá rodině informace získávat. Sděluje veškeré informace jasně a jazykem, kterému je rodina schopna porozumět, např. nevolí odborné výrazy. KP si při spolupráci ověřuje, zda rodina získaným informacím porozuměla. KP rodinu seznamuje s možnými postupy řešení situace, jedná vůči klientovi otevřeně a žádné informace nezamlčuje. Informuje rodinu o možných následcích jeho jednání či rozhodnutí. KP musí dbát na to, aby tento princip byl uplatňován při jednání rodiny i s jinými organizacemi nebo institucemi. Je zapotřebí si neustále ověřovat u rodiny pochopení řešené situace, nastaveným krokům, rozhodnutím institucí aj. KP také zvažuje případný doprovod rodiny na jednání či účast na jednání s institucemi v zájmu klienta.

Informovaný souhlas

Rodina je srozuměna se všemi kroky spolupráce, musí jim rozumět a mít možnost se k nim vyjádřit. V případě souhlasu s dalšími kroky ve spolupráci zjišťuje KP, že rodina má dostatek relevantních informací.

Multidisciplinární přístup

KP se snaží situaci rodiny řešit komplexně a aktivně spolupracuje s dalšími pracovníky/institucemi. Dbá na to, aby znal síť odborníků, kteří s rodinou spolupracují, a byl s nimi se souhlasem rodiny v kontaktu při zajišťování podpory rodiny. KP také rodinu informuje o síti odborníků, kteří mu mohou být v jeho situaci nápomocni. Snaží se motivovat rodinu ke spolupráci nejen s doprovázející organizací, ale také s jinými organizacemi.

PODPORA RODIN S DĚTMI MIMO PÉČI RODIČŮ V JEDNOTLIVÝCH FÁZÍCH PROCESU NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

1. ZÁJEM PŘÍBUZNÝCH O SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO PĚSTOUNSKÉ PÉČE

Kapitola popisuje nejčastější rizikové situace, se kterými se mohou žadatelé o svěření dítěte do pěstounské péče setkat. Nabízí postupy, jakým způsobem s rodinou spolupracovat, aby se tyto rizikové situace minimalizovaly, rodina měla dostatečné množství informací před samotným soudním jednáním a byla informována nejen o samotné pěstounské péči, ale také o průběhu celého procesu rozhodování.

Dále se zamýšlí nad možnostmi optimálního vyhodnocení vhodnosti pěstounské péče pro rodinu a dítě ve spolupráci se zainteresovanými subjekty.

V další části popisuje možná rizika při přiznání a nepřiznání pěstounské péče pro další spolupráci s rodinou.

V situaci, kdy se dítě nachází mimo péči rodičů (či je péče rodičů o dítě nedostatečná) a o dítě tak pečuje jiný příbuzný, má pečující osoba možnost podat návrh na svěření dítěte do těchto forem péče:

- svěření dítěte do péče jiné osoby,
- pěstounská péče,
- poručenství v případě osobní péče poručníka o dítě,
- opatrovnictví v případě osobní péče opatrovníka o dítě.

Nároky na pečující osobu jsou ve všech případech totožné, a jestliže byl příbuzný shledán vyhovujícím pro svěření dítěte do péče jiné osoby podle § 954 Zákona 89/2012 Sb, měl by vyhovovat i svěření dítěte do pěstounské péče podle § 962.[21]

[21] Blíže viz Šitavanc Pavel, Otázky náhradní rodinné péče v právním kontextu, Brno 2019, s. 9, 15-17. Dostupné na: <http://www.iqrs.cz/cs/knihovna/otazky-nahradni-rodinne-pace-v-pravnim-kontextu>

V případě zájemců z řad příbuzných (zejména u prarodičů s odkazem na jejich vyživovací povinnost) bývají děti svěřeny často do péče jiné osoby a v případě rodin ze SVL se jako kontraindikace pro pěstounskou péči připojují další faktory (viz kapitola 3).

Zřejmě největším praktickým problémem náhradní rodinné péče ve vyloučených lokalitách (ale pravděpodobně i mimo ně) je fakt, že tytéž praktiky, tatáž zodpovědnost a totéž úsilí o výchovu spadají u části prarodičů do kategorie pěstounství a u části do kategorie péče jiné osoby. Přičemž rozdíl mezi životními situacemi je minimální, ale rozdíl mezi finančním zabezpečením, možnostmi sociální práce s rodinou a možnostmi jejího přístupu k různým formám podpory je podstatný.[22]

Nejčastější situace, kdy o dítě pečuje jiná osoba než rodič:

Dítě je dlouhodobě v péči příbuzného, péče o dítě není formálně ukotvena

Paní Hana pečuje společně s manželem (dědečkem dětí) o dvě vnoučata svého syna (syn není zapsán v RL, zapsán je neznámý cizinec), který se nachází ve VT. Do domácnosti babičky děti přivedla matka s tím, že je potřebuje krátkodobě pohlídat. Děti jsou v péči babičky již několik měsíců, matka se začala potýkat se závislostí a o děti není aktuálně schopna se starat. Občas děti navštíví, zejména když potřebuje sama přespat či podporu rodiny, na děti žádným způsobem nepřispívá. Babička živí děti z vlastních příjmů a musela pro ně také zajistit potřebné vybavení, jelikož matka do domácnosti pro děti nic nepřinesla. Děti ještě nenavštěvují školu ani školku a babička žádné záležitosti týkající se dětí, kde je potřebný souhlas zákonného zástupce ještě neřešila. Oba prarodiče jsou v invalidním důchodu, vzhledem k péči o děti není možné si najít přivýdělek a rodina je nucena žít na dluh. Jelikož péče o děti není formalizována, nemá rodina nárok na žádné dávky státní sociální podpory.

- pečující osoba se spoléhá na brzký návrat rodiče, který péči o dítě převezme zpět,
- nepovažuje za nutnost péči formalizovat, není dostatečně seznámena legislativou a s tím, že není oprávněna jednat v běžných záležitostech dítěte,
- chrání rodiče dítěte a má obavy situaci formálně řešit,
- obava pečující osoby, že jí nebude dítě do péče svěřeno a bude umístěno do ústavní výchovy (důvodem mohou být např. nevhodné bytové podmínky, negativní zkušenost s OSPOD z minulosti aj.).

[22] Analýza potřeb rodin ze sociálně znevýhodněných lokalit v náhradní rodinné péči, 2018, IQ Roma servis, s. 22. Dostupné na: <http://www.iqrs.cz/cs/knihovna/analiza-potreb-rodin-ze-socialne-vyloucenych-lokalit-s-detmi-v-nahradni-rodinne-peci>

Rizika:

- dítě se dostává „mimo systém“, v případě jeho ohrožení nemusí OSPOD vědět, kde se dítě právě nachází,
- v případě nutnosti řešit záležitosti dítěte, kdy rodič nespolupracuje, nemůže pečující osoba rozhodovat o dítěti např. v oblasti zdravotní péče, školní docházky, spolupráce s odborníky aj.,
- pečující osoba nemá právo získávat informace o dítěti z jiných institucí,
- zanedbání péče o dítě,
- pečující osoba se může dostat do finanční tísně, pokud nemá dostatečný příjem a dítě žije z vlastních zdrojů,
- využívání nevýhodných půjček a zadlužení se.

Opatření:

- hovořit s pečující osobou o důvodech formálního neukotvení péče,
- zjišťovat možné obavy z formálního ukotvení péče,
- vysvětlit pečující osobě možné kritické momenty pro dítě, které by mohly nastat v případě nutnosti řešit neodkladně aktuální situaci dítěte,
- vysvětlit legislativní záležitosti a možné formy péče o dítě,
- motivovat pečující osobu k zformalizování péče o dítě, vysvětlovat pozitiva pro rodinu a dítě,
- nabídnout rodině koordinované setkání s OSPOD,
- vysvětlit možnost podání žádosti o předběžné opatření.

Dítě bydlí ve společné domácnosti s rodičem, ale o dítě pečuje jiný příbuzný

Rodič péči o dítě nezvládá (např. nezralost rodiče, psychiatrická diagnóza, závislost, nezáměr o dítě zájem, nedostačující rodičovské kompetence aj.).

Rodič se na péči o dítě osobně nepodílí, finančně na potřeby dítěte nepřispívá a často domácnost a dítě opouští.

- pečující osoba se spoléhá, že rodič v krátké době převezme péči o dítě bez nutnosti péči formalizovat,
- pečující osoba chrání rodiče dítěte a má obavy situaci formálně řešit,
- rodič dítěte pobírá na dítě dávky státní sociální podpory, ale pečující osobě nepřispívá,
- rodič nesouhlasí se svěřením dítěte do péče příbuzného,
- obtížné dokazování, že rodič o dítě nepečuje, když bydlí ve společné domácnosti.

Rizika:

- v rodině se mohou objevovat rozpory mezi pečující osobou a rodiči ve výchově dítěte, které mají na dítě negativní vliv,
- pečující osoba nemá možnost rozhodovat v běžných záležitostech dítěte,
- pečující osoba se může dostat do finanční tísně a řešit ji nevýhodnými půjčkami.

Opatření:

- hovořit s pečující osobou o rizicích této situace pro dítě,
- pokusit se do spolupráce zahrnout také rodiče dítěte,
- motivovat pečující osobu k setkání s OSPOD,
- vysvětlit možnost podání žádosti o předběžné opatření.

Dítě se „ze dne na den“ dostalo do péče příbuzného

- rodič/e zemřeli,
- rodič se dostal do výkonu trestu a s předstihem neřešil situaci dítěte,
- rodič o dítě nedostatečně pečoval či dítě bylo jeho výchovou ohroženo a příbuzný převzal péči o dítě,
- rodič předal dítě do péče příbuzného na krátký čas, ale péči delší dobu nepřevzal, pečující osoba nemá o rodiči žádné informace,
- dítě se dostalo do ústavní péče, příbuzní o tomto nebyli informováni, tyto příbuzné kontaktoval OSPOD, zda by nepřevzali péči o dítě.

Paní Hana je babičkou dvou dívek (Petra 6 let, Jana 4 roky). Matka dětí byla vzata do vazby, děti se ocitly v péči babičky Hany. Matka dětí není propuštěna z vazby, čeká ji soudní jednání a odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody. Petra a Jana nemají v RL uvedeného otce, Hana je tak jedinou příbuznou, která si může vzít děti do péče. Hana následně oslovuje organizaci poskytující sociální služby v lokalitě, je sepsán návrh na předběžné opatření, příslušný OSPOD vyjadřuje podporu tomuto návrhu zasláním zprávy k soudu. Babička Hana obdrží dvě různá Usnesení soudu – jedno dítě je jí svěřeno Usnesením do péče, návrh u druhého dítěte byl zamítnut. Stejnou rodinnou situaci dvou dívek tak vyhodnotil soud rozdílně.

Rizika:

- pečující osoba nemůže vyřizovat běžné záležitosti týkající se dítěte,
- pečující osoba se dostává do finančních obtíží,
- pečující osoba řeší finanční obtíže nevýhodnými půjčkami,
- v případě početnější sourozenecké skupiny a nastěhování dětí do domácnosti pečující osoby může být ohroženo bydlení (majitel nesouhlasí, aby děti sdílely společnou domácnost).

Opatření:

- informovat pečující osobu o potřebě kontaktovat OSPOD (v případě, že OSPOD není informován),
- nabídnout podporu v kontaktování OSPOD a koordinovanému setkání,
- podat pečující osobě informace o možnostech formálního ukotvení péče o dítě,
- vysvětlit pečující osobě možnost předběžného opatření.

Dítě se nachází v péči jiné osoby než rodiče a současně jsou v rodině děti v pěstounské péči

- pečující osoba nebyla dostatečně či vůbec informována o možnosti svěřením dítěte do pěstounské péče,
- o svěřením dětí do péče se rozhodovalo v různém časovém období (v případě dalšího dítěte nebyla v rámci procesu o svěřením dítěte do PP pečující osoba shledána vhodnou pro pěstounskou péči),
- rozhodnutí dítěte o svěřením do PP ovlivnil příbuzenský vztah v přímé linii.

Nina prožila v ústavní péči několik měsíců, než se její babičce ze strany otce podařilo vzít si ji domů. Vzhledem k tomu, že otec nebyl zapsán v rodném listu, musela babička prokázat svůj zájem, odhodlání a blízký vztah, aby ji mohla převzít do péče. Nina se dostala do pěstounské péče své babičky díky tomu, že neměla svého otce zapsaného v rodném listu. Sestra Niny, u které byl otec v rodném listu zapsán, si také prožila ústavní péči, k babičce se dostala již dříve, avšak do péče jiné osoby.

Rizika:

- děti v péči jiné osoby jsou finančně zajišťovány z dávek pěstounské péče dalších dětí,
- pečující osoba nečerpá výhody pro děti v pěstounské péči, aby nedělala rozdíly mezi dětmi (např. možnost financování pobytu pro dítě, spolupráce s odborníky aj.),
- v případě nemožnosti zvýšení příjmu ze strany pečující osoby se může dostat rodina do finanční tísně a řešením mohou být nevýhodné půjčky,
- rozdílné ukotvení péče vnímají také děti a situaci nerozumí,
- pečující osoba spolupracuje s více pracovníky, OSPOD, OSPOD NRP a nedochází k předávání informací mezi nimi a situaci v rodině to komplikuje.

Opatření:

- řešit s rodinou aktuální finanční situaci a zjišťovat reálné možnosti zvýšení příjmu (např. podat návrh na stanovení výživného dalším příbuzným, podpora při hledání vhodného zaměstnání aj.),

- hledat další zdroje podpory pro děti v péči jiné osoby, např. nadace,
- probrat s rodinou reálné možnosti svěření dětí do pěstounské péče uspořádat koordinované setkání s OSPOD a OSPOD NRP.

V praxi se často setkáváme s potřebou poradenství v oblasti náhradní rodinné péče. Systém je pro rodiny nepřehledný, nevědí na jaké instituce se obracet a především se často obtížně orientují v jednotlivých formách náhradní rodinné péče. Spolupráce s rodinou je pak zaměřena na základní poradenství, kdy je využívána služba SAS pro rodiny s dětmi, a cílem je podpora rodiny během celého procesu svěřování dítěte do péče.

Doporučený postup podpory klienta při sepsání a podání návrhu na svěření dítěte do pěstounské péče

Obecné postupy řešení situace:

- zmapování aktuální situace rodiny – rozhovor s pečující osobou, v případě možnosti také s dítětem (při rozhovoru s dítětem zvolit formu dle věku příp. dalších specifik)[23],
- doptávání se na přání pečující osoby, jak by chtěla situaci řešit, jaké jsou motivy pro pěstounskou péči,
- seznámení pečující osoby s možnostmi svěření dítěte do pěstounské péče, vysvětlení rozdílů mezi jednotlivými formami péče,
- vysvětlení rolí a kompetencí OSPOD a OSPOD NRP,
- motivování ke zkontaktování OSPOD či OSPOD NRP,
- nabídka společné schůzky s pracovníky OSPOD, OSPOD NRP příp. jiných subjektů,
- domluva na koordinované spolupráci,
- návrh na uspořádání PK, IPK příp. RK.

Pracovník předává informace o PP:

- rozdíly mezi péčí jiné osoby, PP, ale také adopcí, osvojením[24],
- informuje o právech a povinnostech pěstouna,
- vysvětluje role a kompetence OSPOD a OSPOD NRP.

Dále seznamuje žadatele s:

- procesem rozhodování o svěření dítěte do PP, s průběhem jednání soudu,
- riziky pro žadatele, např. svěření dítěte do PP bez odměny pěstouna,
- překážkami pro schválení PP, např. exekuce,
- předává kontakty na zainteresované subjekty: OSPOD a OSPOD NRP,
- nabízí doprovod a podporu v komunikaci s těmito institucemi.

[23] Např. Uhlířová V., Vedení rozhovoru s dítětem, Velký vůz Sever, Nový Bor 2013.

[24] Blíže viz Šitavanc Pavel, Otázky náhradní rodinné péče v právním kontextu, Brno 2019. Dostupné na: <http://www.iqrs.cz/cs/knihovna/otazky-nahradni-rodinne-pecce-v-pravnim-kontextu>

Nejčastější důvody zájmu příbuzných o pěstounskou péči:

1. Nedostatečné finanční zajištění pečující osoby při péči o dítě.
2. Komplikovaná péče o dítě a zájem o podporu v této oblasti.
3. Komplikované vztahy s rodiči dítěte a zájem o odporu v této oblasti.

Ve většině případů je primární motivací akutní řešení krizové situace, která nastala v širší rodině. Je zde tedy dítě, nebo nečíska spíše více dětí, které potřebují pomoc, a hledá se způsob, jak problém řešit po stránce právní, finanční, organizační. Tyto okolnosti vedou často k nejasnostem ohledně volby právního institutu, nebo k mylným očekáváním.[25]

Výhody pěstounské péče pro rodiny ze SVL:

- zákonná povinnost spolupráce a dohled nad výkonem pěstounské péče,
- intenzivní podpora dítěte a rodiny ze strany KP a OSPOD NRP,
- finanční stabilizace rodiny,
- vzdělávání pěstounů a možnost motivovat pěstouny k odlišným náhledům na výchovu dítěte,
- možnost sdílení zkušeností s dalšími pěstounskými rodinami,
- možnost využívání placených odborných služeb bez dlouhé objednávací lhůty (umožňuje ihned reagovat na aktuální potřeby),
- možnost využívat respitní péči, umožnit pěstounovi odpočinek a současně zapojovat dítě do širšího prostředí.

Výhody pěstounské péče oproti péči jiné osoby jsou výraznější v situacích, kdy:

- pečující osoba je ve finanční tísní,
- pečující osoba má snížené kompetence v péči o dítě,
- pečující osoba má snížené kompetence v dalších oblastech, např. finanční gramotnost aj.,
- probíhá dlouhodobější spolupráce s OSPOD pečující osoby či její širší rodiny, ale rodina nevyužívá další služby např. SAS pro rodiny s dětmi,
- v rodině jsou napjaté vztahy mezi pečující osobou a rodiči dítěte, dochází k nevhodným kontaktům mezi dítětem a rodiči,
- dítě má zkušenost s ústavní péčí a objevují se poruchy attachmentu.

[25] Analýza potřeb rodin ze sociálně znevýhodněných lokalit v náhradní rodinné péči, 2018, IQ Roma servis, s. 15. Dostupné na: <http://www.iqrs.cz/cs/knihovna/analiza-potreby-rodin-ze-socialne-vyloucenych-lokalit-s-detmi-v-nahradni-rodinne-peci>

Institut pěstounské péče nabízí v mnoha směrech intenzivnější podporu rodiny a zejména dítěte a v případě rodin ze SVL je možné jej vnímat také jako vhodný nástroj proti reprodukci sociálního vyloučení.[26]

Zamítnutí pěstounské péče je v některých případech zdůvodňováno možným zneužitím tohoto institutu ze strany rodiny.

Možná zneužití institutu pěstounské péče ze strany rodiny

- Rodiče v rodině fungují a mají dostatečné kompetence pro péči o dítě a rodina tak pouze řeší svojí finanční situaci, institut pěstounské péče je využíván pouze pro zlepšení finanční situace rodiny.
- Pečující osoba nemá o spolupráci zájem a nedodrжуje zákonné povinnosti a dohodu výkonu pěstounské péče považuje pouze za formalitu.

Přitom je otázkou, do jaké míry jsou právě dávky pěstounské péče vhodným způsobem nekalého obohacování. Jednak je třeba péči o děti fakticky vykonávat, což je kontrolováno na základě dohody o výkonu pěstounské péče. Jednak jsou okolnosti absence rodičů, nebo jejich neschopnosti vykonávat péči velmi často snadno doložitelné (výkon trestu).[27]

Opatření:

- Možnost využití PK před samotným svěřením dítěte do pěstounské péče, která umožní zmapovat důvody a motivy rodiny pro rozhodnutí svěřením dítěte do pěstounské péče.

Možnosti PK pro vyhodnocení žadatele o PP [28]

Pozitiva:

- účast pracovníků OSPOD a OSPOD NRP a možnost předání informací o rodině (v případě předání spisu o rodině mohou chybět podstatné informace o aktuální situaci v rodině aj.),
- možnost účasti i dalších odborníků na jednom místě,
- účast rodiny při společném jednání je pro rodinu transparentní a rodina má možnost sdělit vlastní náhled na situaci,
- možnost vyslyšení hlasu dítěte,
- zmapování aktuální situace v rodině, vztahy v rodině, kontakty dětí s rodiči aj.,

[26] Blíže viz Analýza potřeb rodin ze sociálně znevýhodněných lokalit v náhradní rodinné péči, 2018, IQ Roma servis, s. 32. Dostupné na: <http://www.iqrs.cz/cs/knihovna/analiza-potreb-rodin-ze-socialne-vyloucenych-lokalit-s-detmi-v-nahradni-rodinne-peci>

[27] Tamtéž, s. 26.

[28] Blíže viz např. Případové, interaktivní a rodinné konference v praxi a jak na ně v tématech domácího násilí, závislosti a sociálního vyloučení, 2019, IQRS. Dostupné na:

http://iqrs.cz/sites/default/files/knihovna/pripadove_interaktivni_a_rodinne_konference_v_praxi_0.pdf.

Interaktivní případová konference aneb jak probíhá Moje setkání, 2019, IQRS. Dostupné na:

http://iqrs.cz/sites/default/files/knihovna/metodika_1_final1.pdf.

- zmapování finančního zabezpečení a reálných možností zvýšení příjmu rodiny,
- zmapování případných exekucí, původ jejich vzniku a zjištění jak se staví rodina k této problematice,
- zápis z PK může sloužit jako důležitý podklad pro soudní jednání.

Rizika:

- rodina se do PK odmítá zapojit,
- finanční náročnost PK,
- obavy z časové náročnosti PK.

Opatření:

- motivace rodiny, vysvětlování principu a průběhu PK, zmírnění případných obav,
- hledání jiných finančních zdrojů než ze zdrojů pro výkon SPO (např. projekty),
- vzdělávání potenciálních účastníků PK (odborníků zapojených do problematiky).

Rizika pro rodinu a dítě v případě schválení PP

V případě schválení PP a zamítnutí odměny pěstouna může v některých rodinách dojít k rapidnímu snížení financí. Rodina získává příspěvek na úhradu potřeb dítěte a tato částka je započítávána do společného příjmu rodiny, není tak určena pouze na potřeby dítěte. Díky společně posuzovanému příjmu rodiny se tak výrazně mohou snížit dávky hmotné nouze a rodina může mít větší finanční obtíže než v případě péče jiné osoby.

Opatření:

O odměně pěstouna rozhoduje Úřad práce na základě šetření OSPOD NRP. Přínosné je zmapování finanční situace rodiny již před konáním soudu ze strany OSPOD NRP (např. na PK) a informování rodiny o svém rozhodnutí již před konáním soudu.

Rizika pro rodinu a dítě v případě neschválení PP a další spolupráce s rodinou

Přestože je rodina informována, že rozhodnutí o PP náleží soudu, je častou praxí, že rodina není seznámena před konáním soudu o názoru pracovníka OSPOD NRP a s případným nedoporučením či ponecháním rozhodnutí na úvaze soudu se setkává rodina až při samotném soudním jednání. Rodina ztrácí důvěru v instituce a nemá zájem o další spolupráci s dalšími službami, např. službou SAS pro rodiny s dětmi, ale také s pracovníkem OSPOD.

Opatření:

Od počátku spolupráce s rodinou a OSPOD NRP hovořit o důležitosti pro rodinu znát stanovisko OSPOD NRP a motivovat k transparentnosti pro rodinu. Mít připraven s rodinou „plán B“ další spolupráce při nepřiznání pěstounské péče.

2. PROCES DOPROVÁZENÍ RODIN ZE SVL

Kapitola vychází ze zkušeností KP doprovázejících organizací při spolupráci s rodinami s dětmi v příbuzenské pěstounské péči v prostředí SVL. Popisuje celkový proces doprovázení, zaměřuje se na často řešené situace během spolupráce, uvádí je do celkového kontextu a nabízí možná řešení (ověřené postupy). Formuluje případná rizika a opatření, jak postupovat, aby spolupráce byla přínosná a měla pozitivní dopad na pěstounskou rodinu.

2.1 Začátek spolupráce s pěstounskou rodinou

Spolupráce s pěstounskou rodinou v rámci doprovázení začíná uzavřením a podpisem Dohody o výkonu pěstounské péče (dále jen dohoda). Před samotným uzavřením dohody je důležité probrat obsah dohody s pěstounem tak, aby nedocházelo k budoucím nejasnostem, a pěstoun byl podrobně seznámen se svými právy a povinnostmi vyplývajícími ze zákona [29].

Uzavření dohody není jen formalitou, pěstoun má před uzavřením dohody přesné informace a dohodě rozumí. V případě dalších členů rodiny zapojených do péče o dítě je dohoda a následná spolupráce vysvětlena také jim.

Při uzavírání dohody je přínosné držet se těchto zásad:

Seznámení pěstouna s dohodou

1 Seznamovat pěstouna s dohodou postupně a průběžně ověřovat přijaté informace.

- Seznámení s dohodou naplánovat na více setkání
- Nechat více prostoru pro další vyjasnění
- Ujišťovat se průběžně, že pěstoun dohodě rozumí
- Doptávat se na nejasnosti a klást doplňující otázky
- Při vysvětlování obsahu dohody je užitečné používat konkrétní příklady z praxe

2 Dohodu probírat s pěstounem ústně.

- Brát v potaz různou jazykovou vybavenost pěstouna
- Často je mateřským jazykem pěstouna romština či slovenština a může být obtížnější porozumění českému jazyku a rovněž významu termínů

[29] Upravena zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 958–970, a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, § 47 – Práva a povinnosti osoby pečující a osoby v evidenci.

3 Klást důraz na vysvětlení rozdílů mezi sociální službou a doprovázením (zejména u pěstounů, kteří mají již zkušenosti se sociálně aktivizační službou pro rodiny s dětmi).

Je potřeba pěstouna informovat o tom, že:

- spolupráce v rámci doprovázení je povinná, vyplývá ze zákona
- je povinností pěstouna spolupracovat s KP doprovázející organizace a pracovníkem OSPOD NRP
- KP má povinnost pravidelně informovat OSPOD NRP o probíhající spolupráci
- služba doprovázení spolupracuje nejen s pěstounem, ale také s dítětem
- povinností KP je setkávat se rovněž s dítětem a povinností pěstouna je umožnit setkání s dítětem i bez jeho přítomnosti

4 Ptát se na informace, které má pěstoun o pěstounské péči a o spolupráci s doprovázející organizací ze svého okolí (např. od jiných pěstounů).

Vysvětlit a na pravou míru uvést možné zkreslené či nepravdivé informace, které pěstoun mohl získat ze svého okolí např. „v naší organizaci není vzdělávání povinné“, „organizace mi koupila auto“ aj.

5 Vysvětlit role a kompetence jednotlivých subjektů.

V rodinách se může pohybovat KP doprovázející organizace, klíčový pracovník OSPOD NRP, případně klíčový pracovník OSPOD, rodinný asistent OSPOD, kurátor pro děti a mládež aj. Velmi důležité je zejména vyjasnění podpůrné a kontrolní funkce jednotlivých subjektů a pravidel pro vzájemné setkávání a sdílení informací.

Obtížně se mohou orientovat zejména rodiny, které mají děti současně v pěstounské péči a v péči jiné osoby, a mohou tak spolupracovat s více sociálními pracovníky.

V případě, že rodina spolupracuje navíc se službou SAS a do rodiny dochází další sociální pracovník, kurátor a např. rodinný asistent OSPOD, měla by se uskutečnit společná schůzka, kde se vyjasní jednotlivé okruhy spolupráce, aby nedocházelo k dublování služeb, a aby pěstoun rozuměl jednotlivým rolím a kompetencím těchto subjektů.

6 Při přechodu pěstouna z jiné organizace zjišťovat, jak spolupráce probíhala, a sdělit, jaké jsou možnosti a postupy naší organizace.

Přestože je rámec doprovázení stanovený zákonem, v organizacích může docházet k mírným odlišnostem, a to dle možností jednotlivých organizací.

Týká se to zejména těchto oblastí:

- Možností využívání odborných služeb (spolupráce s interními odborníky organizace x spolupráce s externími odborníky)
- Možností zprostředkování dalších odborných služeb (interní x externí spolupráce)
- Možností vzdělávání na víkendových pobytech
- Nabízených forem vzdělávání

7 Informovat pěstouna o možnostech využívání příspěvku na výkon pěstounské péče a o postupu k jeho využití.

Pěstoun je informován, na co je možné příspěvek využít již na počátku spolupráce, případné nepřesné informace jsou ujasněné, např. „zaplatíme naši rodině pobyt u moře“

8 Seznámit pěstouna s tím, co je IPOD.

Pěstoun je seznámen s procesem vytváření IPOD a jeho významem pro spolupráci s doprovázející organizací

9 Konkretizace cílů spolupráce v IPOD je možná až po podrobném seznámení se s rodinnou historií dítěte.

Při uzavírání dohody o výkonu pěstounské péče je třeba se zaměřit prvotně na vysvětlení práv a povinností pěstouna a na možnosti spolupráce. Přestože je vhodné, aby dohoda byla ilustrována na konkrétních příkladech, vzhledem k tomu, že při uzavření dohody nemá KP prozatím k dispozici IPOD zpracovaný OSPOD NRP a není seznámen podrobně s historií rodiny, není možné v této fázi formulovat konkrétní cíle spolupráce.

V naší praxi se osvědčuje, když je pěstoun, dítě či širší rodina seznámena s dohodou a KP získá základní informace o situaci rodiny. Následuje společná schůzka s pracovníkem OSPOD NRP, kde se vytvoří či reviduje IPOD a konkretizují se cíle spolupráce v rámci dohody a jednotlivé kroky k jejich dosažení.

10 Zdůraznit význam dalších principů spolupráce jako je mlčenlivost vs. ohlašovací povinnost, postup při podání stížnosti a význam stížnosti, právo nahlížet do záznamů o spolupráci aj.

Často pěstoun vnímá stížnost jako něco nepatřičného a negativního vůči KP a má obavy, že by se stížnost mohla obrátit proti němu. Je dobré zdůrazňovat, že stížnost je hlavně podnětem na zkvalitnění služeb doprovázení.

Seznámení dítěte s dohodou

Důležité je s dohodou seznámit také dítě a dospívajícího, kterých se pěstounská péče týká. Zásady seznámení dítěte s dohodou jsou v mnoha směrech totožné jako u dospělých a je stále třeba brát v potaz prostředí, z něhož dítě pochází. KP musí být velice dobře seznámen s historií dítěte, s jeho vztahy v rodině a celkovým kontextem svěřením do pěstounské péče.

Vysvětlení dohody dítěti / dospívajícímu:

- Přizpůsobit vysvětlení dle věku a mentální úrovně dítěte [30]
- Vysvětlit roli KP a cíl dohody ("K čemu je taková dohoda dobrá?")
- Objasnit dítěti důvody návštěv v domácnosti
- Objasnit důvody setkávání i bez přítomnosti pěstouna
- Předat i menším dětem kontakt na pracovníka
- Od počátku brát dítě jako partnera vzájemné spolupráce
- Informovat o možnosti obrátit se na KP bez přítomnosti pěstouna
- Informovat o možnostech spolupráce, např. financování táborů, podpora ve školní oblasti, volnočasových aktivitách aj.)
- Využít vhodnou formu sdělení pro dítě – hra, komiks (viz příloha)

Děti ze SVL nebývají často zvyklé, že je jejich názor vyslyšen při spolupráci se sociálním pracovníkem. Role KP v rámci doprovázení je pro ně v mnoha směrech novou zkušeností a navázání důvěry může trvat déle. KP by na dítě neměl spěchat a citlivá témata otevírat až po navázání vztahu a získání potřebných informací.

[30] Např. Uhlířová V., Vedení rozhovoru s dítětem, Velký vůz Sever, Nový Bor 2013.

Seznámení dalších členů rodiny s dohodou

Přestože je pěstoun hlavní pečující osobou o dítě, často v domácnosti bydlí i další členové rodiny, s nimiž má dítě vztah, a mohou zasahovat také do samotné výchovy dítěte. Je tak přínosné seznámit s dohodou i širší okruh členů domácnosti a objasnit i jim práva a povinnosti pěstouna. Některé povinnosti pěstouna mohou být pro ostatní členy rodiny obtížně akceptovatelné.

Situace, kdy blízký příbuzný odmítá, aby pěstoun docházel na vzdělávání. Nerozumí důvodům a domnívá se, že jde pěstoun „za zábavou“ a zanedbává tak péči o domácnost.

Některý z členů domácnosti má negativní vztahy s rodičem dítěte a vyčítá pěstounovi, že rodičům umožňuje kontakt s dítětem.

2.2 Průběh spolupráce s pěstounskou rodinou v rámci dohody o výkonu pěstounské péče

Doprovázení je dle zákona vymezeno Dohodou o výkonu pěstounské péče a zahrnuje tyto oblasti:

1. Pomoc při zajištění osobní péče o svěřené dítě
2. Zprostředkování respitní péče
3. Zprostředkování odborné pomoci
4. Zvyšování znalostí a dovedností
5. Kontakt dítěte v pěstounské péči s rodiči
6. Sledování a dohled nad výkonem pěstounské/poručenské péče

Ad 1. Pomoc při zajištění osobní péče o svěřené dítě

Rodiny ze SVL tuto službu využívají v omezené míře. Důvodem je zejména nedůvěra k cizím osobám, které by měly péči o děti zajistit, a raději volí zdroje ve svém okolí. Nejčastěji je služba využívána během zvyšování znalostí a dovedností pěstounů. V případě, že není možné tyto zdroje zajistit a pěstoun o tuto službu nepožádá, mohou nastat tato rizika:

Pěstoun neřeší důležité záležitosti, opakovaně ruší schůzky (např. vyšetření u lékaře, účast na soudních jednáních, jednání s institucemi aj.).

Opatření:

Zajištění služby prostřednictvím zdrojů organizace, které pěstoun důvěřuje (možnost hlídání KP, NZDM, Předškolní klub aj.).

Ad 2. Zprostředkování respitní péče

Využívání této služby v prostředí rodin ze SVL je v mnoha směrech problematické. To se týká zejména pobytových akcí (např. letních táborů, škol v přírodě aj.).

Pěstoun je vyčerpán péčí o dítě a je mu nabídnuta možnost, aby se dítě zúčastnilo např. v letním období pobytového tábora. Pěstoun je motivován tím, že bude mít možnost odpočinku a současně bude mít dítě možnost poznat jiné prostředí, osamostatnit se. Pěstoun to odmítá a dítě nikam nepřihlásí. Postoj pěstouna může být vnímán jako nezájem či nespolupráce. Pěstoun však nemá osobní zkušenosti a má obavu dítě na tábor pustit.

Mezi důvody nevyužívání služby je možné zahrnout zejména:

- obavy pěstounů a dětí z neznámého prostředí,
- obavy o bezpečí dítěte (úrazy, šikana aj.),
- nedostatek zkušeností s pobyty pro děti,
- aktivita je považována za zbytečnou, není jí přikládán ze strany pěstouna význam,
- v rodině jsou další děti, kterým nemůže být aktivita uhrazena doprovázející organizací (vlastní děti, děti v péči jiné osoby) a pěstoun nechce dělat mezi dětmi rozdíly,
- pěstoun požádá o zprostředkování služby pozdě a již není volné místo,
- pro dítě se specifickými potřebami je obtížné najít vhodný tábor a v některých případech při nutnosti odpočinku pěstouna může být volena nevhodná varianta, např. je dítě umístěno v psychiatrické léčebně.

Rizika:

- pěstoun nemá čas pro sebe a vlastní odpočinek,
- vyhoření pěstouna,
- pěstoun nemá energii trávit volný čas s dítětem aktivně (např. v období letních prázdnin) a dítě tak zůstává v prostředí SVL.

Opatření:

- KP motivuje pěstouna a dítě k účasti (sdílení dobré zkušenosti z jiných rodin, vlastní zkušenost dítěte aj.),
- v rámci vzdělávání vysvětlovat důležitost aktivity (dítě - učí se zodpovědnosti a samostatnosti, pěstoun – nutnost odpočinku a vlastní psychohygiena),
- podrobné seznámení pěstouna a dítěte s aktivitou (popis místa, denních aktivit, zajištění bezpečí aj.),
- nabídka těchto služeb v rámci organizace, které pěstoun a dítě důvěřují (např. tábor v rámci NZDM),
- nabídka příměstských táborů,

- podpora vztahů mezi pěstounskými rodinami a dětmi – děti z pěstounských rodin mohou jet spolu, doptávat se na další vazby dětí z pěstounských rodin,
- podporovat účast dětí na školních aktivitách (např. škola v přírodě, lyžařské výcviky aj.),
- KP zjišťuje možnosti finančních zdrojů pro další děti v rodině např. prostřednictvím nadací,
- téma řešit s pěstounem od počátku spolupráce a včas vyhledávat vhodné možnosti respitní péče.

Ad 3. Zprostředkování odborné pomoci

V rámci pěstounské péče je pěstounovi poskytováno či zprostředkováno poradenství v oblasti psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci.[31]

Po nástupu Huga do školy se začaly objevovat problémy se soustředěním, nepozorností, a pěstounka začala být školou upozorňována na nevhodné chování Huga (agresivita vůči ostatním dětem). Brzy se také Hugovi začal zhoršovat prospěch ve škole. Pěstounka hledala „chybu“ v Hugovi, hledala diagnózu. Škola nebyla blíže seznámena se situací dítěte a apelovala na pěstounku, aby situaci řešila s odborníkem. Pěstounka se obrátila na psychiatra, jelikož tento způsob řešení situace zná ze svého okolí. Pěstounka odmítala spolupráci s psychologem, jelikož nerozuměla rozdílu mezi jednotlivými službami. Hugo začal být medikován a neřešila se s odborníkem možnost poruchy attachmentu.

Využívání odborné pomoci v prostředí SVL není příliš časté v oblasti psychologie / psycho-
terapie, nejčastěji jsou využívány služby psychiatrie.

Mezi důvody je možné uvést:

- podceňování duševního zdraví pěstouny u sebe i u dětí (práce s traumatem dítěte, poruchy attachmentu aj.),
- obavy a nedůvěra ke službě („moje dítě není blázen“),
- neznalost a nezkušenost s danou službou,
- špatná orientace ve službách psychiatrie, psychologie, psychoterapie, pedagogicko-psychologické poradny a neznalost rozdílu.

[31] Vyhláška MPSV č. 473/2012 Sb. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-473#p4>

Rizika:

- dítěti a pěstounovi není poskytnuta adekvátní odborná pomoc,
- dochází k využívání nevhodných služeb nebo jsou služby využívány pouze krátkodobě,
- služba je využita pozdě,
- kumulace problémů u dítěte do budoucna,
- častější pobyt dítěte v psychiatrické léčebně nebo v SVP,
- pěstoun nedokáže formulovat své potřeby a potřeby dítěte,
- rezignace pěstouna řešit obtíže (dlouhé objednací lhůty, nedostupnost služeb, nedostatek odborníků, odmítnutí ze strany odborníka aj.).

Opatření:

- vzdělávání pěstounů v této oblasti,
- poskytovatel služby je součástí organizace a pěstoun má větší důvěru (např. psycholog aj.),
- možnost spolupracovat také s externisty a mít širokou nabídku odborníků (respektovat individuální potřeby a od toho odvíjet výběr odborníka),
- zprostředkování prvního kontaktu KP a případný doprovod KP, v případě zájmu účast na společné schůzce se souhlasem pěstouna,
- vysvětlovat pěstounovi důsledky dlouhodobě neřešeného problému.

Další oblasti poradenství

Vyhláška stanovuje minimální rozsah poradenství [32].

V případě příbuzenských pěstounských rodin ze SVL může být spolupráce v mnoha směrech širší a KP tak často řeší s rodinou celý komplex problémů, zahrnující i oblasti, které se netýkají dítěte přímo, ale mají vliv na jeho život v rodině. Řešená témata tak zahrnuje např. bydlení, exekuce, aj.

Podpora rodiny KP i v těchto oblastech je pro spolupráci velkým přínosem, jelikož KP zná hlouběji rodinnou situaci, celkový kontext a řešení případných komplikací v rodině je tak mnohem efektivnější. Je však nutné zvažovat odborné kompetence KP a v případě potřeby služby zprostředkovat. V případě doprovázení rodin ze SVL je výhodou organizace, pokud poskytuje i další návazné služby, např. SAS pro rodiny s dětmi, dluhové poradenství, zdravotně-sociální pomoc aj. Důležité je ujasnění vzájemné spolupráce mezi jednotlivými službami, souhlas pěstouna se sdílením informací a účast klienta při řešení problematice.

[32] Vyhláška MPSV č. 473/2012 Sb. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-473#p4>

Spolupráce s rodinami může dále zahrnovat také podporu při komunikaci s institucemi či doprovody, vysvětlování úředních dokumentů, pomoc s vyplněním formulářů aj.

V případě potřeby má pěstoun a dítě možnost využít KP během doprovodů na nejrůznější instituce.

Nejčastěji jsou doprovody využívány z těchto důvodů:

- pěstoun se neorientuje v řešené problematice a nerozumí požadavkům instituce (KP je nápomocen komunikaci mezi úředníkem a pěstounem, vysvětluje požadavky instituce),
- pěstoun má obavu z navázání prvního kontaktu s odborníkem,
- komunikace pěstouna s institucí může být neefektivní i případně konfliktní (KP je mediátorem v případě možné konfliktní komunikace, např. ve školním prostředí).

Přestože může být pěstounovi poskytnuta intenzivnější podpora, pěstoun je motivován (podporován) řešit situaci rodiny aktivně a samostatně a cílem je tak současně důraz na zvýšení kompetencí pěstouna.

Petr (9 let) je v pěstounské péči u své babičky (63 let) již delší dobu. Babička dlouhodobě řeší nestabilní bydlení, aktuálně bydlí v bytě své druhé dcery. Matka dítěte (její dcera) byla dva roky ve výkonu trestu, který ji nyní skončil. Do domácnosti pěstounky nyní nepravidelně dochází a občas tam i přebývá. Matka různě vypomáhá s péčí o dítě (např. vyzvedává dítě ze školy) a tráví s ním volný čas, ale dochází ke konfliktům, a to z důvodu rozdílného názoru na výchovu dítěte. Důvodem je také nespolehlivost matky a nedodržování domluvy týkající se dítěte, např. schůzek s dítětem. Matka nemůže sehnat v blízkosti dítěte bydlení ani práci, a tak často cestuje za brigádami mimo město. Vzhledem k situaci nemá dostatečný příjem. U Petra se začaly objevovat výchovné problémy a v současné době respektuje více svou matku, u které má volnější výchovu. Tato volnější výchova však komplikuje babičce nastavení hranic ve výchově Petra. Petr s matkou tráví volný čas, ale dlouhodobější pobyt u ní odmítá a nebyl u ní ještě ani přes noc. Babička je již staršího věku a má často zdravotní potíže a obtížně se orientuje při vyřizování na úřadech. Využívá proto často doprovody na úřady (podpora při porozumění úředním dopisům atd.). Matka v minulosti měla problémy s užíváním pervitinu a i po návratu z výkonu trestu nepravidelně pervitin užívá a střídavě v péči o Petra funguje a nefunguje (např. 14 dní o ní babička vůbec neví, poté se ozve). I přes problematické vztahy mezi pěstounkou a její dcerou ji pěstounka v mnoha směrech v rámci svých možností podporuje. Otec se vyskytuje v rodině jednou za 2 roky, kdy se s Petrem pouze krátce potká.

Ad 4. Zvyšování znalostí a dovedností

V naší praxi se často stává, že pěstouni nemají vlastní pozitivní zkušenost z oblasti vzdělávání a není pro ně jasný důvod, proč se vzdělávat. To poté může ovlivňovat také přístup ke vzdělávání v rámci dohody o výkonu PP.

Rizika:

- neúčast pěstouna na vzdělávání („k čemu mi to bude, vychovala jsem pět dětí“), vyhýbání se vzdělávání,
- vzdělávání bude pro pěstouna jen formalitou bez přínosu,
- pasivita při vzdělávání,
- ztráta pozornosti a koncentrace při vzdělávání.

Opatření:

- od počátku spolupráce motivovat pěstouny (možnost sdílení zkušeností s ostatními, možnost odpočinku a mít čas sám pro sebe bez dětí),
- zdůraznit zákonnou povinnost,
- zvolit vhodnou formu vzdělávání,
- zajistit vhodný výběr lektorů (lektor z cílové skupiny, zkušenosti lektora s cílovou skupinou, KP vede školení, školení s alternativními styly - např. zážitková pedagogika aj.),
- podpora vztahů mezi pěstouny - společná účast na vzdělávání (krátkodobé či víkendové školení u jiné organizace),
- témata jsou aktuální a vychází z potřeb pěstounů,
- práce s tempem, zapojení pauz během školení, nepřetěžování pěstounů,
- zapojení řízené diskuze, prostor pro vzájemný dialog a sdílení zkušeností pěstounů,
- nastavení zásad při vzdělávání a jejich reflexe s pěstouny (mlčenlivost, respekt k názoru druhého aj.),
- zajištění bezpečného prostředí při vzdělávání.

Pěstoun nemá splněné vzdělávání v rámci skupinového vzdělávání u DO a je přihlášen na vzdělávání u jiné organizace. S přihlášením souhlasí, ale na vzdělávání nedorazí. KP zjistí, že důvodem neúčasti byly obavy z cizího prostředí.

S pěstounkou KP hovořil o různých formách a možnostech vzdělávání. Pěstounka se rozhodne zvolit víkendový vzdělávací pobyt, který pořádá jiná organizace. Na daný pobyt je přihlášena ještě s další pěstounskou rodinou, se kterou se dobře zná. Po návratu z tohoto pobytu je zjišťována zpětná vazba. Pěstounka hodnotila vzdělávací pobyt velmi kladně, děti byly rovněž spokojené. Nejvíce si pěstounka cenila možnosti vzájemného sdílení radostí, ale i starostí mezi pěstouny navzájem. Pěstounka si začala uvědomovat, že její rodinná situace není ojedinělá a její starosti nejsou neřešitelné. Pro pěstounku to byla také jedinečná příležitost se setkat s pěstouny ze „zprostředkované“ pěstounské péče a s pěstouny, kteří žijí mimo SVL.

Vhodné formy vzdělávání a další osvědčené tipy

- supervize s pěstouny a s odborníkem,
- klubová setkání s KP na vybraná témata korespondující s výchovou dětí, např. téma dětství aj.,
- využívat audio - vizuální formu během školení,
- využívat při školení zážitkovou a intuitivní pedagogiku,
- zařazení diskuze s odborníky na aktuální témata,
- zařazení konceptu „živých knihoven“[33],
- skupinové vzdělávání u jiných organizací – zapojení do majority,
- pravidelné reflexe týkající se témat vzdělávání, motivace pěstounů k námětům na školení aj.
- umožnit účast na vzdělávání také dalším členům rodiny z okolí dítěte, příp. také dětem (dle vhodnosti tématu, např. volba školy, volnočasové aktivity aj.),
- zapojení pěstounských dětí do vzdělávání pro pěstouny.

Na vzdělávacím kurzu na téma „Navazující vzdělávání po základní škole“ byly přítomny i děti pěstounů, kterých se téma aktuálně týkalo. Do školení se zapojovaly a pěstouni tak měli možnost vyslyšet hlas dítěte a jeho možné obavy z dalšího studia.

Při vzdělávacím kurzu na téma rodinných vazeb a tvorby rodokmenu se děti zapojují a pěstouni se dozvídají, že děti mají zájem dozvědět se více o historii rodiny.

Pozitivní dobrá zkušenost pěstouna se vzděláváním pozitivně ovlivňuje jeho přístup ke vzdělávání obecně a v případě rodin ze SVL patří vzdělávání k velkým benefitům, které institut pěstounské péče umožňuje.

[33] Lidé se zajímavým osobním příběhem, často zástupci menšin, kteří čelí nejrozličnějším předsudkům nebo formám diskriminace či sociálního vyloučení vypráví svůj příběh, sdílí zkušenosti, odpovídají na otázky, ale také se samy ptají. Blíže viz např. <https://www.amnesty.cz/ziv-knihovny/o-zive-knihovne>

Ad 5) Kontakt dítěte v pěstounské péči s rodiči

Četnost a míra kontaktů dítěte s rodiči v příbuzenské pěstounské péči je většinou závislá na vzájemném vztahu pěstouna a rodiče dítěte. Tyto vztahy bývají proměnlivé a někdy až dramatické. Pro KP je velmi důležité tyto vzájemné vztahy sledovat, hovořit o nich s pěstounem i dítětem, a s tímto pracovat při tématu kontaktu dětí s rodiči. Poměrně často se může jednat o kontakty dětí s rodiči ve výkonu trestu odnětí svobody, o kontakty dětí s rodiči bez bytového a rodinného zázemí, o kontakt dětí s rodiči drogově závislými nebo s psychiatrickými poruchami. Pěstouni se často obávají negativních vlivů výchovných stylů rodičů a zásahů do své výchovy. Negativně mohou být vnímány také zásahy do kontaktů dětí s rodiči ze strany OSPOD NRP a KP, a to v případech, kdy je styk omezován z důvodu ohrožení bezpečí dítěte, ale i v případech, kdy je kontakt s rodiči pěstounovi doporučován.

Pavel (12 let) je v pěstounské péči babičky a v posledních třech měsících byl poměrně často v kontaktu se svými rodiči. Rodiče si našli pronájem bytu, ve své péči měli také sestru Pavla. Pavel si dělal velké naděje, že by mohl bydlet společně s nimi. Rodiče však byli náhle vzati do vazby a následně odsouzeni k trestu odnětí svobody. Pavel zůstal dále v pěstounské péči babičky. Pavel nyní odmítá kontaktovat rodiče, stydí se chodit do vězení, má zlost na své rodiče, je velmi zklamaný. Odmítá i telefonický kontakt. Když došlo k odchodu rodičů do VT, Pavel nebyl týden ve škole a těžce se se situací vyrovnával.

Rizika:

- dítě odmítá kontakt s rodičem (zlost na rodiče, zklamání, když rodiče opětovně selhali aj.),
- pěstoun brání dítěti v kontaktu (špatné vztahy pěstoun x rodič, závislost rodiče, nespolehlivost rodiče, nevhodné zásahy do výchovy pěstouna aj.),
- rodič nejeví o kontakt zájem, nebo jen sporadicky,
- pěstoun nevnímá kontakt dítěte s rodičem jako rizikový a kontakt umožňuje nebo nedokáže kontaktu zabránit.

Opatření:

- KP zjišťuje důvody nekontaktování dítěte s rodičem, pracuje na motivaci dítěte i pěstouna na kontaktech, ale ne za každou za cenu,
- KP připomíná povinnost pěstouna podporovat kontakt dítěte s rodičem,
- KP nabízí nebo zprostředkuje bezpečný kontakt dítěte s rodičem (kontakt v centru organizace, asistovaný kontakt aj.),
- KP pracuje s případnými obavami dítěte i pěstouna (např. pozitivní příklady jiných rodin),
- vzdělávání pěstounů na dané téma,

- KP zprostředkuje službu SAS pro rodiče s dětmi pro rodiče s cílem sanace jeho rodinné situace,
- Vyhodnocovat možná rizika při kontaktech [34].

V případě, že nedochází k osobním kontaktům dítěte s rodičem, je povinností pěstouna pomoci dítěti se zpracováním jeho osobního příběhu a poskytnout dítěti informace o rodičích.

Udržování vztahu s biologickým rodičem může být také funkční v symbolické rovině – i když se dítě nevrací do péče rodiče, jeho identita není nejasná, zná své kořeny.

 V prostředí SVL vzhledem k blízkým vztahům mezi rodinami mohou v souvislosti s informováním dětí o rodičích nastat tato rizika:

- dítě se dozvídá informace o svých rodičích ze svého okolí,
- v pěstounské rodině je téma rodičů tabuizované,
- informace, které dítě získává ze svého okolí, mohou být nepravdivé či zkreslené,
- informace mohou být dítěti sděleny nevhodnou formou,
- dítě se setkává v blízkém okolí s rodičem, ale on s ním nekomunikuje.

 Opatření:

- motivovat pěstouna hovořit s dítětem o rodičích otevřeně a informovat ho pravdivě o situaci rodičů,
- hovořit s pěstounem o důležitosti informací o rodičích pro dítě,
- hovořit s pěstounem o možných důsledcích pro dítě při neinformování o rodičích.

Ad 6) Sledování a dohled nad výkonem pěstounské / poručenské péče

Tato oblast je realizována prostřednictvím tvorby a revize IPOD a kontaktů s pěstounem a dítětem, příp. širší rodinou.

Tvorba IPOD

Po uzavření Dohody o výkonu pěstounské péče by měla následovat společná schůzka s pracovníky OSPOD NRP, kde se vytvoří IPOD a konkretizují se cíle spolupráce v rámci dohody a jednotlivé kroky k jejich dosažení. Rodiny ze SVL často nejsou zvyklé, že by byly zapojovány do spolupráce a byly aktivními účastníky. Je třeba respektovat, že největším expertem na řešení jakékoliv situace v rodině je právě sama rodina a v co největší možné míře zapojovat pěstouna a nejlépe také dítě do tvorby IPOD.

[34] Kocourková J., Černá R., Kontakt dětí v náhradní rodinné péči s biologickou rodinou. Formulář pro vyhodnocení rizik kontaktu. Praktické rady pro nastavování kontaktu. Chrudim 2018.

KONZULTACE S PĚSTOUNEM

Rizika:

- pěstoun není motivován řešit s pracovníkem důležitou problematiku,
- pěstoun odbíhá od tématu, které je aktuálně důležité řešit,
- otevření obtížných témat s pěstounem vyvolávající silné emoce (vzteky, záchvat pláče aj.).

Opatření:

- informovat o účelu návštěvy a držet se ho (vracet se k řešené tématice),
- sdělit informace o cíli schůzky a trvání schůzky,
- přizpůsobit také délku kontaktu aktuální situaci, např. když se pěstoun potřebuje „pouze vypovídat“, délka návštěvy tak může být delší,
- dbát současně na efektivní využití času a nepřetěžovat rodinu příliš dlouhými návštěvami,
- zajistit důvěrné prostředí pro setkání s rodinou,
- zprostředkování krizové intervence.

SCHŮZKY KP S DÍTĚTEM

KP má povinnost se setkávat také s dítětem minimálně 1 x za 2 měsíce, ale může to být i častěji dle aktuálních potřeb. KP musí počítat také s tím, že schůzka s dítětem bude delší, kdy pracovník využívá ke komunikaci hru nebo poskytuje podporu dítěti ve školní přípravě.

Rizika ze strany pěstouna:

- pěstoun odmítá nebo má obavy z kontaktu dítěte s KP o samotě,
- za dítě mluví pěstoun.

Opatření:

- vysvětlení, co je cílem a co bude obsahem konzultace (konkrétně), ujištění pěstouna, že schůzka s dítětem není „výslech“,
- zjišťování, čeho se pěstoun obává, proč je mu to nepříjemné (může to být např. obava z toho, že dítě sdělí "tajné" informace z rodiny, informace sdělí nepřesně či zkresleně aj.),
- připomenutí povinností pěstouna vyplývajících z dohody - jednou z nich je právě umožnění rozhovoru s dítětem o samotě,
- zařazení tématu do vzdělávání pěstounů (téma hlas dítěte) a vzájemné sdílení zkušeností pěstounů o kontaktech KP s dítětem,
- využití intervizí a supervizí,
- požádat o podporu ze strany OSPOD NRP.

V souvislosti s nastavením IPOD mohou nastat tato rizika:

- IPOD je pro pěstouna formalitou a není s ním ztotožněn,
- obsahuje úkoly, které není pěstoun ochoten plnit (s nastavenými úkoly nesouhlasí a odmítá je plnit),
- obsahuje úkoly, které není pěstoun schopen splnit (je nad rámec možností pěstouna a obsahuje nereálné úkoly).

Opatření:

- pěstoun je aktivně zapojen do tvorby IPOD,
- pěstoun sám navrhuje reálně splnitelné úkoly, zná svoji situaci, své možnosti a schopnosti.

KONTAKTY KLÍČOVÉHO PRACOVNÍKA S RODINOU

Během spolupráce s rodinami se setkáváme s mnoha náročnými situacemi a riziky, které mohou spolupráci komplikovat či zcela znemožňovat.

KONTAKTOVÁNÍ PĚSTOUNA

Rizika:

- obtížné kontaktování pěstouna a domluva na schůzce (časté změny telefonních čísel, pěstoun nemá vlastní telefon, není možné se mu dovolat ani ho zastihnout v místě bydliště),
- není možné kontaktování či informování pěstouna pomocí e-mailu,
- pěstoun často ruší domluvené schůzky,
- pěstoun obtížně plánuje, není schopen se domluvit na termínu schůzky,
- pěstoun považuje schůzku s KP v domácnosti za návštěvu, staví se do role hostitele.

Opatření:

- uvedené situace s pěstounem řešit co nejdříve,
- připomínat a opakovat podmínky spolupráce,
- zjišťovat důvody, proč k těmto situacím dochází,
- schůzky plánovat dopředu, s předstihem informovat pěstouna a ujistit se předem, zda se schůzkou počítá,
- respektovat „denní rituály“ rodiny v případě návštěv v domácnosti,
- frekvenci kontaktů primárně odvíjet od aktuální situace v rodině a plánovat i častější kontakty než 1x za 2 měsíce (v případě posunu řešení situace ztrácí rodina motivaci a je obtížné ji ke spolupráci znovu motivovat).

Rizika ze strany dítěte:

- dítě odmítá kontakt s KP,
- obtížnější navázání kontaktu s dítětem z důvodu jeho specifických potřeb (např. autismus, ADHD, aj.),
- nedostatek časového prostoru pro komunikaci se samotným dítětem.

Opatření:

- pracovat na prohloubení důvěry mezi KP a dítětem,
- zjišťovat důvody vyhýbání se kontaktu s KP,
- v případě přetrvávajících komplikací při komunikaci s dítětem využít odborníka ke konzultaci nebo k samotné návštěvě v domácnosti,
- využití intervizí a supervizí,
- vzdělávání KP v oblasti specifických potřeb dětí a komunikace s nimi, využívání nových nástrojů (komunikační bedna aj.).

KP se delší dobu nemohla zkontaktovat s dospívajícím dítětem. Na domluvených schůzkách v domácnosti nebyl přítomen. KP řešila situaci s pěstounkou a dozvěděla se, že pěstounka má u dospívajícího vnuka obavu o zneužívání návykových látek. Do spolupráce byl zapojen odborník, který se dostavil do domácnosti pěstounky, kde se setkal s vnukem. S vnukem byly probrány obavy pěstounky a vnuk byl informován o možnostech využití odborných služeb.

KONZULTACE V DOMÁCNOSTI

Primární jsou návštěvy v domácnosti, tedy v přirozeném prostředí dítěte, kdy je možné sledovat celkový rodinný kontext a dynamiku vzájemných vztahů.

Rizika:

- není dostatečný klid pro rozhovor KP s pěstounem a dítětem (v domácnosti je větší počet členů či dalších osob např. sousedů, kteří se do rozhovoru zapojují),
- rodina nemá zcela vhodné domácí prostředí (bydlí např. v jednom pokoji na ubytovně),
- v rodině je více dětí a KP nemá prostor věnovat se dostatečně každému zvlášť,
- nedostatek soukromí a bezpečí otevírat citlivá témata pro pěstouna i dítě (pěstoun před dalšími členy rodiny nehovoří otevřeně),
- pěstoun se nemusí plně soustředit na řešenou problematiku a vykonává další činnosti.

Opatření:

- otevřeně s pěstounem hovořit o tom, že je pro spolupráci důležité důvěrné prostředí,
- domluvit se do budoucna na návštěvách v době, kdy jsou ostatní členové mimo domácnost,
- nabídnout možnost setkání na jiném místě, např. v místě organizace,
- setkání s dítětem naplánovat se souhlasem pěstouna i mimo domácnost či organizaci např. v parku,
- možnost využít kolegu při návštěvě v domácnosti, který se během rozhovoru s pěstounem věnuje dětem.

SPECIFIKA / RIZIKA V RÁMCI DOPROVÁZENÍ RODIN ZE SVL

V následujících řádcích popíšeme specifika rodin ze SVL, která mohou vstupovat do práce doprovodné organizace a přinášet do ní některé výzvy či rizika:

Vícečetné sourozenecké skupiny v rodině

Kapacita klíčového pracovníka v doprovázejících organizacích se odvíjí od počtu uzavřených dohod, tedy od počtu rodin. V rodinách však bývá často větší počet sourozenců a v rodině může navíc figurovat více rodičů (děti mají různé otce).

Rizika:

- KP nemá dostatek času na individuální práci s dítětem a nemá prostor se věnovat případným specifickým potřebám dětí,
- je méně času na prevenci případných problémů a může docházet k přehlížení podstatných informací ze života dítěte,
- KP se také může obtížně orientovat v rodinných vazbách.

Opatření:

- kapacita KP by měla zohledňovat počet dětí v domácnosti a jejich specifické potřeby,
- zvažovat optimální kapacitu nejen dle jednotlivých uzavřených dohod, ale počítat s možností, že se v rodině může vyskytovat více dětí - kapacita KP by měla zohledňovat počet dětí v domácnosti a jejich specifické potřeby,
- individuální práce s dítětem a zaměření se na jeho specifické potřeby,
- vzdělávání KP v oblasti např. práce se vztahovou dynamikou a vazbami mezi sourozenci,
- zaměření vzdělávání pěstounů na téma rodinných vazeb.

Vztahy mezi rodinami žijících v SVL

V lokalitách, kde rodiny bydlí, jsou velice blízké příbuzenské i sousedské vztahy, rodiny se často velice dobře znají a může se stát, že vztahy mezi jednotlivými rodinami nejsou dobré. Vzhledem ke společnému setkávání pěstounských rodin v rámci doprovázení existuje pravděpodobnost, že se některé z těchto rodin potkají během společných aktivit v organizaci. V případě romské komunity je třeba brát dále v potaz možné napjaté vztahy mezi jednotlivými romskými skupinami (viz čeští a moravští Romové, slovenští Romové, olašští Romové, Sintové).[35]

Rizika:

- KP nemusí být na počátku informován o případných konfliktních vztazích mezi rodinami,
- pěstouni se během společných aktivit nemusí cítit bezpečně a nebudou natolik otevření,
- pěstouni mohou mít obavy z nevhodného přenosu informací,
- KP nebude věnovat dostatečnou pozornost možným konfliktním vztahům a hrozí ztráta důvěry rodiny nejen v případě konkrétního klíčového pracovníka, ale i samotná spolupráce v rámci doprovázení.

Na vzdělávání dochází 2 pěstouni, kteří mají v pěstounské péči každý jedno dítě svých potomků. Vztahy mezi nimi jsou konfliktní a pěstouni se do vzdělávání příliš nezapojují, prostředí pro ně není důvěrné. Vnímáme, že v rámci rodiny dochází ke střetu zájmu a rizikem je zde nevhodné sdílení informací.

Opatření:

- KP má znalost prostředí SVL lokalit,
- KP se orientuje ve vztazích mezi jednotlivými romskými skupinami,
- vyhodnocovat možnosti spolupráce s rodinami, kde by mohlo docházet k obtížným vztahovým situacím, např. nabídka možnost spolupráce s jiným KP v organizaci, možnost docházet na vzdělávání do jiné organizace,
- nastavení pravidel společných setkání (právo na vlastní názor a jeho vyjádření, respekt k ostatním aj.),

[35] FRASER, Angus. Cikáni. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 1998. 374 s. ISBN 80-7106-212-x. Kapitola Stručné dějiny Romů v Čechách a na Slovensku, s. 267-287.

- otevřeně probírat s pěstouny rizika a opatření, jak by se daly konflikty řešit či zmírnit (např. využití mediace, hovořit s rodinami o tom, že by vyjasnění vztahů mohlo být přínosem také pro děti),
- využít vzdělávání, které nabízí ve stejném měště jiná organizace,
- zvažovat přestup jedné z rodin k jiné organizaci. Je třeba zvažovat možnosti spolupráce s rodinami, kde by mohlo docházet k obtížným vztahovým situacím, a transparentně o tomto s rodinami hovořit.

Vztahy v pěstounské rodině

Vztahy v rodinách bývají často velice proměnlivé a dynamické. Vztahy mezi pěstounem a rodičem často ovlivňuje jeho aktuální situace a stav a míra fungování v rodině (např. stabilní životní podmínky, dodržování domluv a pravidel ve vztahu k rodině aj.).

V praxi často narážíme na situace, kdy:

pěstoun podporuje rodiče, který péči o dítě nezvládá (tedy svou dceru, syna nebo např. neteř) a rodič se nachází ve velice špatných životních podmínkách (např. ohrožení bezdomovectvím, závislostmi aj.). Pěstoun má k němu blízký vztah, situace rodiče ho trápí a má výčitky, že je za situaci rodiče zodpovědný.

Rizika:

- KP se obtížně orientuje v aktuální rodinné situaci a navrhuje řešení, která nejsou v danou chvíli optimální a rodinou akceptovatelná,
- pěstoun se vyčerpává také péčí o rodiče, podporuje ho i materiálně, i když má finanční rozpočet napjatý,
- pěstoun na základě blízkého vztahu k rodiči obtížně vyhodnocuje kritické/ohrožující chování rodiče vůči dítěti,
- rodič může negativně působit na dítě v případě setkávání.

Rodič svými nepravidelnými návštěvami může narušovat výchovné postupy pěstouna a stabilitu dítěte. Dítě se s rodičem setkává, ale jeho přítomnost je nahodilá, dítě ztrácí jistoty. Rodič ohrožuje samotné trvání institutu pěstounské péče a na rodinu může být nahlíženo, že zneužívá pěstounskou péči, pokud se rodič pravidelně vyskytuje v domácnosti. Pěstoun má z tohoto obavy a pobyt rodiče v domácnosti tají.

Opatření:

- dobrá orientace KP v rodinných vztazích,
- hovořit s pěstounem o potřebě chránit především dítě a soustředit se na péči o něj,
- zvažovat bezpečí kontaktů dítěte s rodičem,
- informovat pěstouna o možnostech odborných služeb pro rodiče.

Pěstoun má v péči větší počet nezletilých vlastních dětí či má další děti v péči jiné osoby

Paní Božena má v péči jiné osoby vnuka (spolupráce s OSPOD a s rodinnou asistentkou) a v pěstounské péči vnučku (spolupráce s OSPOD NRP). V rámci doprovázení spolupracuje s KP. Na vnuka rodiče neplatí výživné. Vzhledem k nestabilnímu bydlení spolupracuje také s pracovníci služby SAS pro rodiny s dětmi, která jí pomáhá s žádostmi o byt a s hledáním komerčního bydlení. Pěstounka se neorientuje na koho se v případě potřeby obrátit a řeší současně jednu problematiku s více pracovníky.

Rizika:

- pěstoun má zvýšené finanční výdaje (zejm. v případě samoživitele) a z příspěvků na dítě v pěstounské péči financuje potřeby dalších dětí,
- pěstoun se neorientuje ve spolupráci s jednotlivými pracovníky a neví, jakou problematiku má s kým řešit,
- zapojené subjekty spolu nespolupracují, každý řeší s rodinou jinou problematiku, resp. různé děti a mohou se tak míjet cíle spolupráce.

Opatření:

- hovořit s pěstounem o spolupráci s jinými subjekty a motivovat ho ke společné schůzce,
- se souhlasem pěstouna iniciovat společnou schůzku (následně se domluvit na PK, IPK),
- se souhlasem pěstouna se na společné schůzce domluvit na optimálním sdílení informací, rozdělit si řešenou problematiku a určit koordinátora,
- pravidelná setkávání spolupracujících subjektů a reflexe spolupráce.

Spolupráce se subjekty SPOD

Základem fungující spolupráce v rámci dohody je jasné vymezení rolí, vzájemná důvěra a transparentnost. Z našich zkušeností vnímáme, že spolupráci ovlivňuje jistá míra nedůvěry k institucím a obavy z jejich rozhodnutí, která mohou být v rozporu s přáním pěstouna. Roli zde mohou hrát také případné negativní zkušenosti z minulosti, kdy byl např. pěstoun přítomen odebrání dítěte od rodičů aj. V případě nejasného vymezení rolí a kompetencí jednotlivých subjektů od počátku spolupráce se může zvyšovat nedůvěra a obavy pěstouna, a tak může být ohrožena další spolupráce.

OSPOD NRP

Spolupráci mohou ovlivňovat tyto faktory:

- v minulosti probíhala spolupráce rodin s OSPOD (v rámci péče jiné osoby),
- souběh spolupráce rodiny s OSPOD (v rámci péče jiné osoby) a s OSPOD NRP (pěstounská péče),
- rodiny se velice obtížně orientují v nastalých změnách, zejména v oblasti spolupráce s dalšími subjekty. Je častou praxí, že se v rodinách „střídá“ několik pracovníků, kteří se vzájemně neinformují.

Rizika

- schůzky s OSPOD NRP a doprovázející organizace s pěstounem probíhají rozděleně,
- probíhají nepravdivé kontakty bez účasti pěstouna, pěstoun je informován o tomto následně,
- pěstoun není seznámen s IPOD či IPOD není dlouhodobě vytvořen.

Opatření:

- společná setkávání zapojených pracovníků, pěstouna a nejlépe i dítěte začíná společně již od počátku spolupráce,
- role IPOD – pěstoun je součástí tvorby IPOD, zapojuje se do jeho tvorby, má ho k dispozici, IPOD se tvoří se na místě,
- konají se pravidelné společné schůzky pěstouna (nejlépe i dítěte), OSPOD NRP a doprovázející organizace,
- aktualizace IPOD – možnost pěstouna získat zpětnou vazbu (ocenění i konkretizace oblastí, na kterých je potřeba zapracovat).

Faktory popsané výše (viz kapitola 3.2) se promítají také do těchto oblastí:

Spolupráce a vztah pěstounů a dětí v PP se vzdělávacími institucemi

Situace dítěte, které je v pěstounské péči, se odráží také ve školní docházce, chování a prospěchu ve škole, a je třeba brát na tuto skutečnost ohled. Přestože Školský zákon [36] hovoří o specifických situacích v životě dítěte, na které by měla brát škola ohled, náhradní rodinná péče zde zmíněna není.

Spolupráci a vztah tak ovlivňují specifika spjatá se sociálním vyloučením jako je zejména:

- dosažené vzdělání pěstounů a vztah ke vzdělávání obecně,
- omezené možnosti podpory dítěte ve škole v oblasti přípravy na výuku (zejména např. cizí jazyky i český jazyk, výpočetní technika a informatika aj.),
- orientace ve školní problematice – změny spojené s novými technologiemi a informačními systémy ve školách,
- omezená komunikace se školou a obtížné kontaktování,
- neadekvátní způsoby řešení problematiky od výbuchů zlosti po celkovou pasivitu a obavy situaci řešit.

Rizika:

- nevhodné a neefektivní způsoby řešení problémů dítěte ve škole,
- pasivní chování/rezignace pěstouna vůči škole (nespolupráce se školou),
- zanedbaná či nedostatečná příprava dítěte do školy,
- neúspěch dítěte ve škole, projevující se v prospěchu, chování i docházce

Opatření:

- podpora pěstouna v efektivní komunikaci se školou (doprovod KP na jednání ve škole),
- motivace pěstouna řešit aktuální situaci dítěte a informovat školu o důležitých změnách v životě dítěte (např. návrat rodiče do domácnosti),
- nastavení vzájemné spolupráce mezi učitelem a pěstounem,
- zjištění možností pěstouna a jeho kompetencí potřebných pro přípravu dítěte do školy,
- řešit možnosti doučování a podpory pěstouna při přípravě dítěte do školy,

[36] Dostupné na: <http://zakony.centrum.cz/skolsky-zakon/cast-3-hlava-2-paragraf-50?full=1>

- motivovat pěstouna ke spolupráci s odborníky (PPP aj.),
- motivovat pěstouna v podpoře dítěte ve vzdělávacím procesu (podpora předškolního vzdělávání školní zralost, výběr vhodné a kvalitní školy).

Dotazování pěstouni na jednu stranu nechtějí, aby svěřené dítě navštěvovalo školu, kde je převaha dětí romského původu, na druhou stranu tzv. bílé školy jsou pro ně stejně problematické z jiných důvodů. Dítě v kolektivu musí překonávat předsudky a jeho nasazení je nesrovnatelné s kolektivy v tzv. romských školách.[37]

Spolupráce a vztah dítěte ke vzdělávací instituci

Dítě se během pěstounské péče dostává mnohokrát do situací, které ovlivňují školní docházku, prospěch i chování ve škole, např. při návratech rodičů do života dítěte, konfliktech mezi pěstounskou rodinou a rodičem, pěstounem a dítětem, rodičem a dítětem, opakovaném návratu rodičů do VT, apod.

Rizika:

- nepravdělná školní docházka,
- zhoršení prospěchu a chování,
- vyhocené vztahy s učiteli, nerespektování autority učitele,
- vyhocené vztahy se spolužáky,
- patologické chování (záškoláctví, šikana, závislost aj.),
- psychické problémy dítěte.

Opatření:

- navázání důvěrného vztahu KP k dítěti a komunikace s dítětem,
- podpora dítěte v efektivní komunikaci se školou (např. doprovod KP na jednání ve škole aj.),
- motivace ke vzdělávání a podpora zdravého sebevědomí dítěte,
- zprostředkování odborné pomoci dítěti.

[37] Bliže viz Analýza potřeb rodin ze sociálně znevýhodněných lokalit v náhradní rodinné péči, 2018, IQ Roma servis, s. 21.
Dostupné na: <http://www.iqrs.cz/cs/knihovna/analyza-potreb-rodin-ze-socialne-vyloucenych-lokalit-s-detmi-v-nahradni-rodinne-peci>

Využívání volnočasových aktivit pro dítě

V rodinách je typické, že není příliš kladen důraz na organizované trávení volného času dětí. Děti tráví volný čas spíše pasivně (tablet, telefon) nebo na ulici v prostředí SVL s kamarády, kdy pěstoun nemá vždy přehled o činnosti dítěte. Organizované volnočasové aktivity častěji nejsou preferované a jsou považované spíše za doménu majority. V případě využívání zájmových činností dochází děti nejčastěji do kroužků v rámci školy, kde je pro ně prostředí známé a mají v něj důvěru, nebo jsou využívána také nízkoprahová zařízení v blízkosti bydliště.

V rodinách se setkáváme dále s těmito aspekty řešení této životní situace:

- nedostatek financí - rodiny může tížit nedostatek financí, dluhy a exekuce, aj., to se týká zejména v případě většího počtu dětí v rodině,
- neochota kroužky hradit – kroužky nejsou považovány za dobrou investici,
- obavy z diskriminace – využívána jsou především nízkoprahová zařízení pro děti a mládež v prostředí SVL,
- podceňování schopností dítěte pěstounem, nedostatečná podpora k samostatnosti k návštěvě různých volnočasových aktivit, táborů, atd., zdůvodnění „on to tam nezvládne, on beze mne nebude“,
- nedostatečná podpora dítěte ze strany pěstouna u aktivity vydržet a klást na tyto aktivity dostatečný důraz,
- děti také aktivity brzy opouštějí – děti se rychle nadchnou, ale u aktivity nevydrží déle. Problematické je také dodržení pravidelné docházky. Děti také aktivity rychle opouštějí, když se nedostaví ihned úspěch a při sebemenším neúspěchu se rychle vzdávají,
- obavy o bezpečí dítěte – „mohlo by se mu něco stát, někdo mu ublíží“.

Rizika:

- dítě setrvává stále v prostředí SVL a v sociální izolaci nebo v domácím prostředí, které může být nepodnětné (např. preference virtuálního prostoru) a nedochází tak k přirozeným kontaktům se širším okolím,
- dítě může být pasivní a nerozvíjí se v oblasti, v níž by mělo možnost zažít úspěch,
- nerozvíjí se možné schopnosti dítěte.
- ohrožení závislostmi,
- děti se neobohacují o nové zkušenosti a zážitky.

Opatření:

Pro odstranění obav pěstounů je dobré je zahrnout do aktivit dětí – může stačit jejich přítomnost nebo i větší zapojení, seznámit je s osobami, které budou mít aktivity na starost, začínat např. s příměstskými tábory apod. Zahrnout tematiku volnočasových aktivit na vzdělávání pro pěstouny, např. přivést na vzdělávání vedoucího z volnočasového centra.

Doporučujeme hovořit o volnočasových aktivitách také samostatně s dětmi, motivovat je a podporovat jejich zdravé sebevědomí či zahrnout tematiku také do IPOD i v souvislosti s osamostatňováním dítěte. Příklady motivace rodiny: „*Ve Vaší rodině byli úspěšní hudebníci, dítě má pro tuto oblast talent.*“

Společné trávení volného času dítěte s pěstounskou rodinou

Trávení volného času s dítětem je v rodinách často více pasivní, pěstoun a dítě tráví volný čas spíše vedle sebe než spolu. Děti tráví čas v domácnosti u televize či počítače a pěstoun se do těchto aktivit nezapojuje a nechává dítě bez svojí aktivní přítomnosti. Společně se odehrávají např. nákupy, návštěvy příbuzných, oslavy aj. Zcela minimálně jsou navštěvovány kulturní akce mimo SVL.

Rizika:

Dítě tak může svůj volný čas trávit nevhodným způsobem a může být ohroženo např. závislostí na počítačových hrách aj. Pěstoun si toto riziko neuvědomuje (zejm. pak u pěstounů staršího věku) a nezasahuje žádným způsobem do aktivit dítěte. Neprohlubují se vzájemné vztahy mezi pěstounem a dítětem. Prohlubování sociální izolace.

Opatření:

Organizovat společné nízkonákladové aktivity pro pěstouny s dětmi, kde by měly prostor pro aktivní trávení společného času. Zahrnout vhodná témata do vzdělávání pro pěstouny (např. rodičovské kompetence, bezpečí na sociálních sítích aj.) a začlenit společné aktivity s dětmi na vzdělávání pro pěstouny.

Míra rodičovských kompetencí pěstouna k dítěti

V rodinách se někdy setkáváme s tím, že pěstouni sami nemají dostatečné rodičovské kompetence, což se může projevovat mimo jiné např. i v těchto oblastech:

- nízké nároky na dítě,
- podceňování dítěte,
- přehnané opečovávání dítěte
- dítěti není dána žádná míra zodpovědnosti,

- dítě nemá stanovené žádné hranice/neschopnost stanovení hranic ve výchově,
- nevhodné zapojování dítěte do rodinných záležitostí,
- nevyslyšení hlasu dítěte,
- dítěti jsou připisována negativa s odkazem na jeho rodiče,
- řeší se závažné záležitosti před dítětem, ale bez dítěte. Dítě o situaci ví, ale neorientuje se v ní,
- pěstoun nepodporuje dítě v právu na vlastní názor.

Rizika:

- nízké nebo vysoké (nezdravé) sebevědomí a sebehodnocení,
- závislost dítěte na pěstounovi,
- dítě nemá vědomí vlastní zodpovědnosti a přenechává ho na pěstounovi i v pozdějším věku,
- nezazní hlas dítěte a jeho potřeby mohou být neuspokojeny a mohou mít vliv i do budoucna.

Opatření:

- zahrnout témata do vzdělávání,
- zprostředkování odborných služeb (např. rodinná terapie, poradenství),
- KP hovoří s dítětem v důvěrném prostředí bez přítomnosti pěstouna,
- vyzvání pěstouna „poslechněte si, co říká“.

Základem spolupráce je nepřebírat kompetence za rodinu, ale hledat zdroje uvnitř rodiny a aktivizovat ji. Spolupráce je charakteristická i jistou mírou kontroly nad jednáním pěstouna ze strany KP, dohledem nad řádnou péčí o svěřené dítě. Kontrolní funkce je i prevencí, např. zda probíhá pravidelná návštěva lékaře, zda pěstoun dorazil na domluvený termín s odborníkem aj. Kontrolní funkce také umožňuje pravidelně v krátkých časových obdobích vyhodnocovat plnění spolupráce vycházející z IPOD a nabízí možnost včasné identifikovat důvody případné omezené spolupráce či nespolupráce a navrhnout jiné možnosti ve spolupráci.

2.3 UKONČENÍ PŘÍBUZENSKÉ PĚSTOUNSKÉ PÉČE

O vzniku i ukončení pěstounské péče rozhoduje soud na základě informací od OSPOD NRP. Cílem příbuzenské pěstounské péče je návrat dítěte k rodičům, pokud to podmínky umožňují. Pěstounská péče tak trvá po dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům v osobní péči o dítě. Zpět do péče rodičů se však navrací pouze malé procento dětí.[38]

Nejčastěji končí pěstounská péče až samotnou zletilostí dítěte, v případě dalšího studia dítěte je rodina dále finančně podporována až do věku 26 let dítěte. Dítě tak zůstává v péči pěstouna dlouhodobě a cílem pak je, aby dítě udržovalo s rodiči alespoň kontakty, pokud je to pro něj bezpečné (viz kapitola 5.2).

Pěstounská péče může být soudem zrušena vždy, pokud o to požádá pěstoun.

Dále může být PP soudně zrušena jen z důležitých důvodů, které vyhodnocuje OSPOD NRP a může dát soudu podnět ke zrušení pěstounské péče. Ukončení pěstounské péče tak může nastat v souvislosti s více okolnostmi, které mohou souviset i se samotným výkonem pěstounské péče.

KP spolupracuje s rodinou i v případě ukončování pěstounské péče a podílí se tak na dalším řešení situace dítěte a rodiny.

Kapitola se bude dále věnovat možným rizikům spojených s ukončením pěstounské péče a možnostmi řešení. S čím se rodina/dítě může setkat, jaká jsou kritická místa a jak by mělo vypadat optimální řešení těchto situací?

Nabytí plnoletosti dítěte

Rizika:

- dítě nemá možnost osamostatnit se a nést zodpovědnost sám za sebe (nemá vzdělání či vzdělání dokončuje, nemá příjem, zaměstnání, bydlení aj.),
- dítě předčasně ukončí studium,
- dítě není připraveno na samostatný život, vše za něj řešil pěstoun,
- v případě ztráty bydlení u pěstouna může být dítě ohroženo bezdomovectvím,
- dítě je ohroženo patologickými jevy (závislostmi, kriminalitou aj.).

Opatření:

- v dostatečném předstihu pracovat s rodinou na přípravě na ukončení PP,
- zařadit téma do vzdělávání pěstounů a pokusit se zapojit i dítě,
- pracovat s rodinou (a nejlépe samostatně s dítětem) na plánování reálné budoucnosti dítěte
- navázat dítě na vhodné služby, organizace, instituce.

[38] Aktuální otázky náhradní rodinné péče z pohledu MPSV ČR – analýzy, stanoviska a vize Radek Šoustal, MPSV ČR. Dostupné na http://www.triada-centrum.cz/images/TRIADA_2018-min.pdf

Rodič přebírá dítě zpět do své péče

Rizika:

- nezvládnutí péče a výchovy dítěte rodičem,
- pokračování rodiče v nevhodném způsobu života,
- rodič má nevhodné základní podmínky pro péči o dítě (nemá vhodné bydlení, nízký příjem aj.),
- ochablé citové vazby k dítěti – rodič nebyl s dítětem dlouhodobě v kontaktu, negativní zkušenost dítěte s rodičem,
- dítě odmítá návrat k rodiči,
- pěstoun odmítá dítě předat rodiči do péče (nedůvěra k rodiči - rodič péči nezvládne, rodič nezná potřeby dítěte a nemá k němu vybudovaný citový vztah, „začne znovu fetovat“ aj.).

Opatření:

- vyjasnit rodiči vhodnost spolupráce s OSPOD,
- navázání rodiče na další služby (např. SAS pro rodiny s dětmi),
- mapování okolních zdrojů rodiče (hovořit s rodičem, zda má podporu někoho blízkého nebo bude na péči o dítě sám),
- vypracování plánu návratu dítěte do péče rodičů (PK, IPK, RK), jednotlivé kroky termínovat,
- konkretizování požadavků na rodiče, rodič požadavkům rozumí a je tak schopen je plnit,
- zajištění odborných služeb pro dítě,
- vyslyšení hlasu dítěte,
- nastavení postupných kontaktů mezi rodičem s dítětem a jejich vyhodnocování,
- s pěstounem je konzultováno zajištění bezpečí dítěte (pěstoun zná vztahy rodič/dítě),
- názor a zkušenosti pěstouna s rodičem „jsou slyšet“ a pracuje se s nimi.

Návrat rodiče z VT

Dítě je v pěstounské péči, rodič se navrácí z VT do domácnosti dítěte a pěstouna (nejčastěji prarodiče ze strany rodiče), ale péči o dítě není schopen ihned převzít.

Důvody:

- rodič nemá navázán vztah s dítětem a naopak,
- rodič nezná případné specifické potřeby dítěte,
- rodič nemá potřebné kompetence v péči o dítě,
- rodič nemá podmínky pro péči a výchovu dítěte – nemá zajištěné bydlení, příjem, zaměstnání,
- rodič nemá zájem ihned převzít dítě do své péče, chce si „užít“ pobytu na svobodě,
- v případě větší sourozenecké skupiny má rodič obavy, aby zvládl péči o všechny děti.

Rizika při návratu rodiče

- dítě není připraveno na setkání s rodičem,
- rodič se objeví v domácnosti nečekaně,
- dítě se setká s rodičem náhodně v prostředí blízkém jeho domácnosti, což je častá situace v prostředí SVL.

Opatření:

- příprava pěstouna a dítěte na návrat rodiče a zprostředkování spolupráce s odborníky,
- příprava pěstounské rodiny na návrat rodiče před samotným návratem,
- hovořit otevřeně o všech případných situacích spjatých s návratem rodiče, o možných postojích rodiče k péči o dítě,
- vyjasnění, kdo má rodinu informovat o termínu návratu rodiče (kdo může tuto informaci zjistit a předat rodině, v případě, že tak neučiní rodič sám, nejlépe OSPOD NRP),
- spolupráce se sociálními pracovníky věznice před návratem rodiče, brát však v potaz kapacitu těchto sociálních pracovníků.[38]

Návrat rodiče do domácnosti pěstouna

V situaci, kdy rodič z VT nemá zajištěné bydlení, navrací se často do domácnosti dítěte a pěstouna. Zejména v případech, kdy je rodič vlastním dítětem pěstouna, pěstoun rodiči v mnoha případech umožní společné bydlení.

Společné bydlení však může být důvodem k ukončení pěstounské péče, kdy však není jisté, zda rodič zvládne zajistit řádnou péči o dítě. Důvodem ukončení pěstounské péče kvůli společnému bydlení mohou být obavy ze zneužívání institutu pěstounské péče, tedy kdy rodič plně pečuje o dítě, ale rodina nechce pěstounskou péči zrušit z důvodu finančního zajištění (blíže viz kapitola 5.2).

V potaz by však měly být brány rizika spojená s návratem rodiče (např. návrat do rizikového prostředí) a reálné možnosti rodiče zajistit vhodné podmínky péče o dítě zejména v těchto oblastech:

[38] Ve věznicích při současném počtu 21.765 vězňů (stav ke dni 7. 9. 2018) pracuje zhruba 116 sociálních pracovníků a pracovníků, kteří jsou garanty kontinuální sociální práce, kdy se v úzké spolupráci s orgány státní správy, nestátními neziskovými organizacemi a církvemi podílejí na plynulém přechodu odsouzeného do řádného občanského života. Dostupné na: <http://socialninovinky.cz/novinky-v-socialni-oblasti/557-socialni-prace-ve-vezenstvi> (14. 8. 2019).

Finanční zabezpečení:

- možnosti nástupu do zaměstnání ztěžuje záznam v rejstříku trestů,
- rodič je často zatížen exekucemi a výdělek ze zaměstnání nemusí postačovat na finanční zajištění dítěte, rodič dluží výživné Úřadu práce.

Bydlení:

- nedostupnost bydlení,
- počáteční vysoké náklady v komerční sféře na kaucce a provize,
- nezajištěný pravidelný a stabilní příjem rodiče,
- častá diskriminace z důvodu etnicity na komerčním trhu s bydlením,
- omezené kapacitní možnosti v případě azylového bydlení,
- neideální podmínky pro dítě na ubytovně.

V případě, že má rodič zajištěny základní podmínky pro péči o dítě, je nutné zohledňovat i další faktory, které ovlivňují úspěšný návrat dítěte do péče rodiče:

- rodič spolupracuje s OSPOD NRP a návaznými službami,
- v případě závislosti dlouhodobá abstinence a spolupráce s odborníky,
- rodič tráví s dítětem volný čas i bez pěstouna, zapojuje se do péče o dítě,
- rodič má navázán k dítěti pozitivní vztah a naopak,
- rodič uplatňuje vůči dítěti vhodné výchovné metody,
- dítě tráví rád s rodičem volný čas.

(...) striktní předpoklad, že rodič dítěte by neměl setrvávat v domácnosti prarodičů je sporný, neboť narušuje rodinné vazby. Důsledná aplikace tohoto pravidla například při návratu rodiče z výkonu trestu znamená spíše překážku pro narovnání vztahů, neboť zde je potřeba delší časový úsek. Rodič je okolnostmi nucen buď co nejdříve po návratu převzít péči o dítě (se ztrátou nároku prarodičů na dávky pěstounské péče), nebo musí setrvávat mimo domácnost prarodičů, což je jedna z cest k bezdomovectví.[42]

[42] Analýza potřeb rodin ze sociálně znevýhodněných lokalit v náhradní rodinné péči, 2018, IQ Roma servis, z.s. 26. Dostupné na: <http://www.iqrs.cz/cs/knihovna/analiza-potreb-rodin-ze-socialne-vyloucenych-lokalit-s-detmi-v-nahradni-rodinne-peci>

Rizika předčasného zrušení pěstounské péče ze strany soudu:

- dítě bylo svěřeno do péče rodiče, ale rodič opět selhává, další trauma pro dítě,
- riziko změny formy péče o dítě, dítě je svěřeno stejné osobě, ale pouze do péče jiné osoby,
- pečující osoba a dítě se ocitnou bez finanční podpory (zejména v době, kdy není formální svěřením do péče, v případě potřeby je vhodné podat předběžné opatření),
- rodič často dluží na výživném Úřadu práce, výživné na dítě dále neplatí a nepodílí se finančně na péči o dítě,
- pěstoun a dítě nemají možnost využívat odborné služby, především v případech, kdy spolupráce s odborníkem již probíhala, dařila se a byla pro dítě přínosná.

Rizika návratu rodiče do společné domácnosti:

- rodič nevhodně zasahuje do výchovy dítěte, vznikají konflikty s pěstounem,
- rodič se navrácí do stejného prostředí a hrozí návrat k původnímu životnímu stylu, např. závislosti a s tím spojené patologické chování,
- dítěti může hrozit další zkušenost opuštění rodičem,
- rodič sdílí společnou domácnost, ale vrátil se k původnímu životnímu stylu, který ohrožuje dítě i pěstounskou rodinu,
- rodič sdílí společnou domácnost, ale do péče o dítě se nezapojuje,
- rodič žije z příjmu pěstounské rodiny,
- rodič sdílí společnou domácnost, ale často odchází a rodinu o tomto neinformuje (pěstoun a dítě neví, kdy se rodič vrátí a zase odejde),
- pěstoun vyčítá rodiči jeho nepřítomnost v rodině a zanedbání péče o dítě, dochází k hádkám,
- rodič odmítá spolupráci s návaznými službami.

Opatření:

- v případě možnosti, kdy nehrozí střet zájmů mezi pěstounem a rodičem, by se měl KP snažit po návratu o komunikaci s rodičem, doptávat se na jeho plány do budoucna, aktuální potřeby ve vztahu k dítěti aj.,
- KP se během schůzky v pěstounské rodině zaměřuje na vztah mezi dítětem a rodičem,
- motivovat rodiče spolupracovat se službou SAS pro rodiny s dětmi,

- motivovat rodiče a pěstouna k využívání odborných služeb (psychologické poradenství, mediace aj.),
- uspořádání PK, IPK, RK,
- spolupráce KP se sociálním kurátorem rodiče (se souhlasem rodiče),
- informovat pěstounskou rodinu o možnostech podpory pro rodiče po výstupu z VT a využívání dalších odborných služeb.

Pozitiva sdílení společné domácnosti:

- dítě je v úzkém kontaktu s rodičem, vídají se v běžných každodenních situacích,
- postupné navazování vztahu rodiče k dítěti a naopak,
- navazování vztahu pěstouna k rodiči,
- rodič se seznamuje se vztahem dítě/pěstoun,
- rodič se seznamuje s potřebami dítěte,
- pěstoun může být podporou rodiči při péči o dítě,
- rodič má zázemí a možnost vyřídit si nutné záležitosti,
- možnost spolupráce KP s rodičem, např. navázání rodiče na další služby,
- KP má možnost v domácnosti sledovat vztah dítěte a rodiče a jeho zapojení v domácnosti.

Kazuistika – příklad předčasného zrušení PP

PP Honzík se dostal do péče babičky, když jeho otec nastoupil do výkonu trestu a matka nechala krátce poté Honzíka na „krátké“ hlídání babičce v domácnosti a již se pro něj několik měsíců nevrátila a později také nastoupila do výkonu trestu. Babička doufala, že matka převezme Honzíka zpět do péče, ale po nástupu matky do výkonu trestu se rozhodla podat návrh na svěření Honzíka do pěstounské péče. Péče o Honzíka byla po celou dobu velice náročná, ovlivněná ztrátou obou rodičů. Honzík byl do pěstounské péče babičky svěřen, ale pouze do doby výstupu otce z výkonu trestu. Otec neměl k Honzíkově vybudovaný vztah a během dvou let se s ním viděl pouze na krátkých návštěvách ve věznici. Babička ve spolupráci se službou SAS pro rodiny s dětmi sepsala návrh na prodloužení pěstounské péče do doby, než otec naváže s Honzíkem opět vztah a zajistí si vhodné podmínky pro jeho péči. Návrhu nebylo vyhověno a po několika dnech po návratu otce do domácnosti pěstounky byla pěstounská péče zrušena. Během krátké doby otec rodinu opět opustil, jelikož nezvládal specifické potřeby Honzíka. Posléze znovu nastoupil do výkonu trestu. Babička znovu podala žádost o svěření Honzíka do pěstounské péče, ale opět návrh nebyl podpořen s poukazem na brzký návrh matky z výkonu trestu a možnosti návratu Honzíka do její péče a také na vyživovací povinnost babičky. Matka po návratu Honzíka do péče nepřevzala, jen ho několikrát navštívila, posléze zájem ze strany matky skončil. Navzdory starobnímu důchodu a vysokému věku pěstounka po celou dobu pracovala, aby Honzíka uživila. Náročné zaměstnání současně s péčí o Honzíka se intenzivně podepsalo na zdraví babičky.

Pěstoun má zdravotní problémy znemožňující péči o dítě

Rizika:

- dítě se o situaci dozvídá náhle, bez předchozí přípravy, má neúplné informace a není informováno o dalším průběhu,
- v případě větší sourozenecké skupiny hrozí přetržení vzájemných vazeb,
- dítě zakouší znovu opuštění ze strany pečující osoby.

Opatření:

- nastavení koordinované spolupráce se zapojenými subjekty,
- motivovat pěstouna ke spolupráci dítěte s psychologem, pokud s ním aktuálně nespolupracuje, navázání na služby,
- ze strany KP transparentně hovořit o situaci s dítětem (dítě by vždy mělo být odpovídajícím způsobem informováno o tom, kam a proč bude případně umístěno),
- pokud je to možné (např. z hlediska místní dostupnosti) snažit se o nepřerušování vztahu mezi KP a dítětem, kdy dítě zná pracovníka dlouhodoběji a má k němu důvěru, KP může mít pro dítě roli průvodce v nové životní situaci a nabídnout podporu,
- hledání zdrojů v širší rodině – vhodným nástrojem je uspořádání RK.

Pěstoun na péči o dítě již nestačí (nejčastěji v případě vyššího věku dítěte, kdy se objevují výchovné problémy dítěte, např. v souvislosti s pubertou). Dalším důvodem ukončení PP ze strany pěstouna mohou být situace jako např. ztráta bydlení, nezvládnutí finanční situace, aj.

Rizika:

- dítě si klade za vinu vlastní selhání,
- narušení vazeb mezi dítětem a pěstounem,
- dítě zažívá opětovné opuštění ze strany pečující osoby,
- dítěti hrozí ústavní výchova
- v případě větší sourozenecké skupiny zpřetrhání vazeb.

Opatření:

- nastavení koordinované spolupráce se zapojenými subjekty,
- zvažovat možnosti spolupráce se SVP (např. zvažovat možnosti ambulantní formy, zejména v případě dřívějších zkušeností s ústavní výchovou),

- motivovat pěstouna ke spolupráci s psychologem, pokud s ním aktuálně nespolupracuje, navázání na služby,
- transparentně hovořit o situaci s dítětem,
- uspořádání PK, IPK, případně RK.

Úmrtí pěstouna (úmrtí pěstouna po dlouhé nemoci)

Riziko:

- dítěti je nařízena ústavní výchova.

Opatření:

- síťování; hledání zdrojů v rodině a blízkém okolí ve spolupráci s OSPOD a OSPOD NRP, příp. s dalšími institucemi,
- navázání spolupráce s rodičem,
- uspořádání RK,
- spolupráce na "plánu B s pěstounem" (vhodný pečovatel) v případě možnosti přípravy.

Návrh - podnět na soud na ukončení pěstounské péče ze strany OSPOD NRP

Důvody:

- pěstoun neplní povinnosti vyplývající z výkonu PP,
- rodič bydlí s dítětem ve stejné domácnosti a je podezření ze zneužívání institutu pěstounské péče,
- nevhodná péče pěstouna/selhání pěstouna.

Rizika:

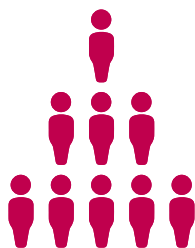
- dítěti bude nařízena ústavní výchova,
- dítě zůstává dále v rodině v péči pěstouna (v rámci péče jiné osoby), péče je dále nevhodná a dítě ohrožuje.

Opatření:

- hledání dalších zdrojů v rodině pro vhodnou výchovu dítěte,
- podpora pěstouna ve zvýšení rodičovských kompetencí (vzdělání, intenzivní a pravidelná spolupráce s KP),
- uspořádání PK, IPK, RK,
- navázání rodiny na odborné služby.

ZÁVĚREČNÁ DOPORUČENÍ

JASNÉ NASTAVENÍ ROLÍ A KOMPETENCÍ JEDNOTLIVÝCH SUBJEKTŮ

Vyjasnění rodině, na koho je možné se v případě potřeby obracet tak, aby nedocházelo k dublování rolí nebo naopak k neřešení potřebných situací během spolupráce.

KOORDINOVANÁ MULTIDISCIPLÁRNÍ SPOLUPRÁCE ZAPOJENÝCH SUBJEKTŮ

Stanovení koordinátora při spolupráci s rodinou (jasně vymezená role koordinátora).

SPOLEČNÁ TVORBA IPOD S RODINOU

IPOD zahrnuje zcela konkrétní kroky, kroky jsou termínované a pěstoun je informován o důsledcích nenaplnění těchto kroků.

IPOD je SMART – reálně splnitelný.

Pravidelná aktualizace IPOD a reflexe IPOD.

Zjišťování důvodů případných nesplněných kroků a potřeby intenzivnější spolupráce.

INFORMOVANOST

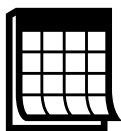
dalších subjektů o situaci dítěte (školská zařízení, lékaři a další odborníci spolupracující s rodinou).

VYUŽÍVÁNÍ PK, IPK, RK

zejména při:

- stanovení vhodné formy o dítě již před rozhodnutím soudu - závěry z konference má k dispozici soud,
- závažných změnách v situaci rodin v průběhu pěstounské péče,
- ukončení pěstounské péče.

NASTAVENÍ PRAVIDELNÝCH SETKÁVÁNÍ ODBORNÍKŮ A RODINY

Spolupráce s blízkou i širší rodinou.

ZAPOJENÍ RODINY DO ŘEŠENÍ V CO NEJVĚTŠÍ MOŽNÉ MÍŘE

Aktivní účast na společných setkáváních (tvorba IPOD, PK, IPK, RK aj.)

PARTNERSKÝ PŘÍSTUP VŠECH ZAPOJENÝCH SUBJEKTŮ, ZEJMÉNA K RODINĚ

MOTIVACE PĚSTOUNŮ KE VZDĚLÁVÁNÍ

Zdůrazňování významu vzdělávání pro řádný výkon pěstounské péče a naplnění jejího smyslu.

URČENÍ KAPACITY

Kapacitu pracovníka určovat dle specifik rodin a počtu dětí v rodině (DO, OSPOD, OSPOD NRP).

SOUVIS

Nejčastěji řešených situací spjatých s pěstounskou péčí a metodických postupů z nadřazených orgánů.

VZÁJEMNÁ SPOLUPRÁCE DOPROVÁZEJÍCÍCH ORGANIZACÍ

Sdílení dobré praxe napříč organizacemi.

EDUKACE

zapojených aktérů do spolupráce s rodinou. Informovanost o situaci rodin z SVL
Povědomí spolupracujících subjektů o situaci rodin ze SVL a o míře podpory
Povědomí spolupracujících subjektů o specifickém prostředí SVL Podpora
Cochemské praxe.

OSVĚTA

Oslovování laické veřejnosti formou tematických kampaní o
přínosu pěstounské péče pro děti a jejich rodiny ze sociálně vyloučených
lokalit a informování o celospolečenském dopadu.

ZÁVĚR

Ztráta rodičů je pro dítě vždy kritickou situací, která významně ovlivní jeho celkové budoucí směřování a má vliv na všechny oblasti jeho života. O dítěti v takové situaci nerozhodují jen jeho blízcí, ale také instituce. Ty by při rozhodování měly ctít nejlepší zájem dítěte. Činit rozhodnutí respektující tento princip není snadné a v jeho procesu vyvstává vždy mnoho otázek, zejména, zda se daří naplňovat právě nejlepší zájem dítěte. V případě rodin ze SVL, kde je v některých případech prvním krokem "sanace rodiny", se od pěstounské péče aktuálně spíše ustupuje s odůvodněním, že by pěstoun neměl mít „problematickou“ minulost. Mnoho dětí přitom zůstává v péči jiné osoby, a to bez intenzivnější podpory, která by mohla pomoci do budoucna jak dítěti, tak rodině. Otázkou pak zůstává, zda právě pro rodiny ze SVL, s dítětem v náhradní rodinné péči, nepředstavuje institut pěstounské péče adekvátní podporu. V každém případě by cílem měla být taková spolupráce s rodinou, která povede k volbě takové formy péče, která umožní naplňování nejlepšího zájmu dítěte. V současnosti tento požadavek splňuje nejlépe institut pěstounské péče.

POUŽITÉ ZKRATKY

IPK = interaktivní případová konference

KP = klíčový pracovník

NRP = náhradní rodinná péče

NZDM = nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

OSPOD = orgán/oddělení sociálněprávní ochrany dítěte

OSPOD NRP

PK = případová konference

PL = psychiatrická léčebna

PP = pěstounská péče

PPP = příbuzenská pěstounská péče

PPPPD = příbuzenská pěstounská péče na přechodnou dobu

RK = rodinná konference

SPOD = sociálněprávní ochrana dětí

SVL = sociálně vyloučená lokalita

IPOD = individuální plán ochrany dítěte

SAS = sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi

SVP = středisko výchovné péče

POUŽITÉ ZDROJE

Sborníky:

- Sborník z XVIII. Celostátního semináře „Příbuzenská pěstounská péče“ Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů, KVOP Brno 2018.
- Autorský kolektiv: Rodina a dítě. Kancelář veřejného ochránce práv, 2017.

Publikace:

- Fučík, P. a Sidiropulu Janků, K., Paradoxy a výzvy náhradní rodinné péče vykonávané příbuznými v sociálně vyloučené lokalitě. Sociální práce - Sociálna práca, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2019, roč. 19, č. 3, s. 44-61. ISSN 1213-6204.
- Jakoubek, M., Hirt, T (ed.): Romové: Kulturologické etudy. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o. 2004.
- Kocourková, J., Černá, R., Kontakt dětí v náhradní rodinné péči s biologickou rodinou. Formulář pro vyhodnocení rizik kontaktu. Praktické rady pro nastavování kontaktu. Chrudim 2018.
- Kolektiv autorů: Dobrý pěstoun, náhradní rodinná péče v ČR, Asociace poskytovatelů sociálních služeb, 2018.
- Kolektiv autorů: Romové v České republice (1945 – 1998), Socioklub 1999.
- Kolektiv autorů: Pomoc a pořádek. Kulturní modely v pomáhajících profesích, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha 2015.
- Sobotková I., Očenášková V., Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli. Trendy vs. zkušenosti. Univerzita Palackého, Olomouc 2013.
- Uhlířová V., Vedení rozhovoru s dítětem, Velký vůz Sever, Nový Bor 2013.

Elektronické zdroje:

- Aktuální otázky náhradní rodinné péče z pohledu MPSV ČR – analýzy, stanoviska a vize Radek Šoustal, MPSV ČR. Dostupné na http://www.triada-centrum.cz/images/TRIADA_2018-min.pdf
- Analýza potřeb rodin ze sociálně znevýhodněných lokalit s dětmi v náhradní rodinné péči, 2018, MU FSS Brno. Dostupné na: <http://www.iqrs.cz/cs/knihovna/analyza-potreby-rodin-ze-socialne-vyloucenych-lokalit-s-detmi-v-nahradni-rodinne-peci>
- Analýza situace příbuzenské pěstounské péče 2017, Institut projektového řízení, str. 46 dostupné na: <http://www.pravonadetstvi.cz/dokumenty/ostatni-dokumenty/>
- Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR, 2015, dostupné na: http://bit.ly/Analyza_socialne_vyloucenych_lokalit
- Etické otázky doprovázení v náhradní rodinné péči, Praha 2018. Dostupné na: https://www.ditearodina.cz/images/Etick%C3%A9_ot%C3%A1zky_doprov%C3%A1zen%C3%AD_v_n%C3%A1hradn%C3%AD_rodinn%C3%A9_p%C3%A9%C4%8Di.pdf

Elektronické zdroje:

- Etické otázky doprovázení v náhradní rodinné péči, Praha 2018. Dostupné na: https://www.ditearodina.cz/images/Etick%C3%A9_ot%C3%A1zky_doprov%C3%A1zen%C3%AD_v_n%C3%A1hradn%C3%AD_rodinn%C3%A9_p%C3%A9%C4%8Di.pdf
- Etické otázky doprovázení v náhradní rodinné péči, Praha 2018. Dostupné na: https://www.ditearodina.cz/images/Etick%C3%A9_ot%C3%A1zky_doprov%C3%A1zen%C3%AD_v_n%C3%A1hradn%C3%AD_rodinn%C3%A9_p%C3%A9%C4%8Di.pdf
- Interaktivní případová konference aneb jak probíhá Moje setkání, 2019, IQRS. Dostupné na: http://iqrs.cz/sites/default/files/knihovna/metodika_1_final1.pdf
- Metodická příručka pro děti a mládež, MPSV Praha, 2016. Dostupné na: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/metodicka_prirucka_pro_kuratoty_pro_deti_a_mladez.pdf
- Praktický průvodce doprovázením pěstounské péče, Praha 2015. Dostupné na: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/prakticky_pruvodce.pdf
- Případové, interaktivní a rodinné konference v praxi a jak na ně v tématech domácího násilí, závislosti a sociálního vyloučení, 2019, IQRS. Dostupné na: http://iqrs.cz/sites/default/files/knihovna/pripadove_interaktivni_a_rodinne_konference_v_praxi_0.pdf
- Sociálně vyloučené lokality z pohledu sociodemografických ukazatelů, dostupné na: http://bit.ly/SVL_sociodemografie
- Šitavanc Pavel, Otázky náhradní rodinné péče v právním kontextu, Brno 2019, s. 9, 15-17. Dostupné na: <http://www.iqrs.cz/cs/knihovna/otazky-nahradni-rodinne-pecce-v-pravnim-kontextu>
- Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, dostupný např. na [Zákony pro lidi.cz](http://Zakony.pro)

2019